

Roman Atm

ISSN 1896-4427

Wesołych Świąt

Romano Atmo

spis treści 6/2010 (30)

- 4 Niemieckie deportacje Romów to skandal
- 5 Być lub nie być równym
- 6 Romowie w Belgii
- 8 Zaślubiny po romsku
- 10 Posiedzenie Parlamentu IRU
- 12 Nowoczesny Rom we współczesnym świecie
- 14 Romano Sveto - Festiwal Kultury Romskiej
- 16 Innowacyjni Romowie... Ocena skuteczności
- 18 Romano Atmo Listy
- 20 I Ty możesz zostać Mikołajem
- 21 Dzień Języka Romskiego
- 22 Medycyna ludowa
- 23 Muzyka romska i jej obszary terytorialne
- 24 Świdwińscy Romowie na rynku pracy
- 26 Romskie formy ewangelizacji
- 27 Z archiwum... ZRP
- 28 Kącik poezji romskiej
- 30 Romano Atmo Kuchnia
- 32 Romano Atmo Biblioteka
- 33 HOROSKOP

ADRES REDAKCJI:

ul. Wyszyńskiego 32, 78 - 400 Szczecinek,
tel. 094 37 250 98, fax 094 37 250 96,
zrp.romanoatmo@wp.pl; www.romowie.com
Skład: Damian Puszczykowski
Druk: TEMPOPRINT Szczecinek
Nakład: 500 egz.

Skład redakcji

Redaktor naczelny
Roman Chojnacki

Joanna
Chojnacka

Anna
Kopycińska

Damian
Puszczykowski

Stali współpracownicy

Magdalena
Puszczykowska

Anna
Szymańska

Mateusz
Babicki

Agnieszka
Huczko

Joanna
Malicka

Słowo od redaktora naczelnego Szanowni Czytelnicy...

Rok 2010 już się kończy i niebawem radosną sylwestrową zabawą, której wszystkim serdecznie życzyć powitamy kolejny, 2011 rok. Wszyscy lubimy odpoczywać w poczuciu dobrze wykonanej pracy, a rok 2010 był okresem bardzo intensywnej pracy całego Związku Romów Polskich oraz wszystkich osób i podmiotów z nim współpracujących za co jako Prezes z całego serca dziękuję.

2011 również zapowiada się jako rok intensywnej pracy, gdyż oprócz kontynuacji projektu „Innowacyjni Romowie na rynku pracy” nasza organizacja będzie organizowała różnorodne szkolenia zawodowe dla Romów mieszkających w Świdwinie i Szczecinku. Nowy rok to także dalsze działania Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Romów oraz Ofiar Holokaustu, na szczeblu lokalnym, regionalnym, ogólnokrajowym i międzynarodowym.

Związek Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku osiągnął już w zasadzie wszystko co było możliwe do osiągnięcia na szczeblu krajowym, dlatego też priorytetem stowarzyszenia na 2011 jest poszukiwanie za granicą nowych obszarów działania i źródeł dofinansowania, szczególnie na obszarze Unii Europejskiej oraz krajów kandydujących do członkostwa we Wspólnocie.

Niezwykle ważne jest by wraz z inicjatywami w zakresie poprawy położenia społeczno – ekonomicznego Romów podejmowane były równocześnie działania mające na celu podtrzymywanie romskiej tożsamości narodowej w zakresie języka, kultury i tradycji romskiej. Choć nie wszyscy Romowie są tego w pełni świadomi, to w świecie XXI wieku w bardzo szybkim tempie następuje stopniowo zanik bardzo wielu kultur narodowych i etnicznych, w tym również romskiej. Musimy sprawić by romskość - ta prawdziwa - przetrwała również w kolejnych stuleciach, albowiem jest to nasz obowiązek wobec naszych przodków, jak i przyszłych potomków.

Bah sastypen sare ćacune Romenge

Nahara nevo berś javeła, so mence jof jandela - nikon dava na dzineł. Manusza pe hyriedyr drom zgene i tsi pe-skie dałestyr na kieren, maskre semencendyr bare holina, hohaibena isy.

So pes kiereł maśkre manuszendyr, kaj dava men lidziała, czy jvasam jeszcze Roma czy tylko tsiela mence samo łav Rom. A dava syr dykhas so pes kiereł pe sveto to lidział men kie bary bibah. Nevo berś naddział a Romanipen pereł, so phure Roma phenen kaj nani już Romanipen to so terne te kieren? Konestyr syklona to ćacuno Romanipen? But pharo sy dava te šuneł syr terne manusza wysan ta Romanipen i phenen so jov mence deł - czy da Romanipen deła mence maro, na tylko zakazy. But moły šunav desale łava. Nani ćacipen to nani Romanipen. Kana Roma kamen javir tsianes te dzidzioł i isy ten pravo bo dava isy łengro dzipen i syr kon kameł neh dzia dzidzioł, tylko neh javireskie na kiereł hyria, bo javeła ciro kaj sare odphenasam gił Devlestyr pał jamare buća sałe kierziam.

Devlesa
Roman Chojnacki
Romanes Osiu

**Zrealizowano dzięki dotacji
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji**

**WOJEWÓDZTWO
ZACHODNIOPOMORSKIE**

Zachodniopomorskie
Mecenasem Kultury

Niemieckie deportacje Romów to skandal

Niemiecki laureat literackiej Nagrody Nobla Guenter Grass oskarżył swój kraj o „straszliwe naruszenie praw człowieka”, stwierdzając że prowadzone przezeń repatriacje kosowskich Romów są większym skandalem niż francuskie deportacje.

Pisarz o poglądach lewicowych sformułował zarzuty w liście otwartym do Ministra Spraw Wewnętrznych Thomasa Maiziere. Zaprotestował on tym samym przeciwko odesłaniu z powrotem 8.500 Romów, którzy przybyli jako uchodźcy w latach 90 – tych, a którym obecnie skończyły się pozwolenia na pobyt. Berlin zaprzeczył jakoby planował masowe deportacje, ale zapowiedział, że tak jak w przeszłości, będzie stopniowo wysyłał Romów do domu. W odpowiedzi Grass oskarżył rząd o planowanie deportacji, które „przyćmią” francuskie wysiedlenia Romów do Rumunii.

Pisarz napisał w swym liście, że „w momencie gdy cała Europa patrzy się na Francję i jest pełna gniewu na traktowanie romskich wysiedleńców i uchodźców uciekających przed biedą, w Niemczech prowadzona jest operacja deportacyjna do Kosowa na dużą skalę”.

Krytyka Grassa wobec działań władz niemieckich odbiła się wielkim echem w całej Europie.

Czechy: więzienie za napad na romską rodzinę

Czterech neonazistów, którzy w kwietniu dokonali napaści na romską rodzinę Sivaków w czeskim Vitkowie i obrzucili ich dom koktajlami Mołotowa usłyszało w sądzie w Ostrowie wyrok skazujący troje z nich na 22 lata więzienia, jednego zaś na 20 lat pozbawienia wolności. Sędzia orzekający wyrok porównał napaść tę do Kryształowej Nocy - pogromu Żydów w listopadzie 1938 roku. David Vaculik, Jaromir Lukesz, Ivo Mueller i Vaclav Cojocar u odbędą swoje kary w zakładach o zaostrozonym rygorze. Jako zadość uczynienie zobowiązani są zapłacić poszkodowanej rodzinie odszkodowania wynoszące w sumie 17 milionów koron. Zaraz po ogłoszeniu wyroku adwokaci reprezentujący oskarżonych złożyli apelacje od wyroku. *„Sprawa się nie kończy. Będzie odwołanie. Nie sądzę, aby ten wyrok był czymś więcej, niż społeczną egzekucją tych młodych ludzi”* - mówi adwokat Ladislav Myszak.

W toku śledztwa jednoznacznie wykazano, iż celem sprawców było dokonanie zabójstwa, a ich działania były planowane z wyprzedzeniem i wykonane z premedytacją. Skazani mężczyźni w przeszłości byli już karani za propagowanie nazizmu.

W wyniku napaści w nocy z 19 na 20 kwietnia trzy osoby zostały ranne a dwuletnia dziewczynka doznała poparzeń osiemdziesięciu procent powierzchni ciała w wyniku wybuchłego pożaru.

W ubiegłym roku ataki na osoby pochodzenia romskiego zdarzały się zdecydowanie częściej niż miało to miejsce wcześniej. W wyniku manifestacji neonazistów w pobliżu romskich osiedli, kilka tysięcy napiętnowanych Romów wyemigrowało do Kanady.

Livia Jaróka laureatką Europejskiej Nagrody Doskonałości

Rumuński minister spraw zagranicznych Teodor Baconschi wręczył nagrodę doskonałości ministerstwa członkini Parlamentu Europejskiego Livii Jaróce uhonorując tym samym jej działalność na rzecz integracji społecznej mniejszości romskiej. W swym przemówieniu z okazji otrzymania nagrody Jaróka powiedziała, że przyznanie jej nagrody było przekazem, iż praca na rzecz integracji społecznej Romów jest jednym z najpilniejszych wyzwań strategicznych, a równocześnie jedną z najbardziej obiecujących możliwości dla Europy.

30 października Ovidiu Rom, organizacja promująca integrację ubogich dzieci w edukacji zorganizowała galę charytatywną w Bukareszcie, w której uczestniczył gwiazdor Hollywood Nicolas Cage. Jedną z części gali

było właśnie wręczenie przez rumuńskiego szefa dyplomacji tegorocznej nagrody doskonałości dla jedynej romskiej europarlamentarzystki.

Jaróka, była stypendystka Fundacji Sorosa, ukończyła studia magisterskie na Uniwersytecie Środkowo-europejskim w Warszawie. Podjęła następnie studia doktoranckie na Wydziale Antropologii Społecznej University College London. Prowadziła na nich badania poświęcone mniejszości romskiej na Węgrzech. W poprzedniej kadencji PE zasiadała m.in. w Komisji Praw Kobiet i Równouprawnienia oraz Komisji Wolności Obywatelskich, Sprawiedliwości i Spraw Wewnętrznych. W wyborach europejskich w 2009 z powodzeniem ubiegała się o reelekcję.

Maškarthemutni konferencija pal romaŋi čhib

E Chorvaŋiko hin jekhto themos andre luma, savo udžanŋa 5. novemberis sar Maškarthemutno d'ives la romaŋa čhibake. Jekhetanes le 8. apriloha, kana hin o Maškarthemutno d'ives le Romengero, hin oda duj nekbareder d'ivesa le Romengere. Barikano leperiben ko Maškarthemutno d'ives la romaŋa čhibake sas ič andro Zahreb, kaj sas trin d'ives e maškarthemutni konferencija pal e romaŋi čhib. Sle paš oda the o bare manuša andalo chorvaŋiko gavermentos.

Pre konferencija sle o manuša andalo 19 themi andale luma, the andale Japoŋiko. Vaše Slovačiko sas pre konferencija e Jarmila Vaňová, šerutni redaktorka andalo Romano medijalno cenros (Mecem), the programoskeri šerutni pre DikTV. Sar jekh manuš andale Slovačiko sas the signatarka pre agorutni deklaracija. O manuša pale konferencija andre deklaracija mangel le gavermenten the parlamenten andalo themi, kaj o 5. novemberis te den sar Maškarthemutno d'ives la romaŋa čhibake, the phenel, kaj o themi te den inštitucionalno žutišagos ke romaŋi čhib, the lakero bararipen.

5. novemberis sas sar Maškarthemutno d'ives ke romaŋi čhib phendo avri oka berš pre konferencija pale romaŋi čhib andro Záhreb. Angluno andre kadi inicjativa sas e organizacija KALI SARA, lakero direktoris Veljko Kajtazi, savo irinđa jekhto romano-chorvaŋiko the chorvaŋiko-romano bukvaris. Žutišagos uprale konferencija diŋa o poslancos andalo chorvaŋiko parlamentos, o Goran Beus Richembergh, savo hino šerutno pre komisija so zaarakhel o bararipen la romaŋa čhibake andre Chorvaŋiko.

R/VN

Być lub nie być równym

W następstwie wydarzeń, które miały miejsce we Francji od sierpnia kraje członkowskie Rady Europy oraz Unia Europejska zorganizowały dnia 20 października wspólne spotkanie w Strasburgu. Obie organizacje zgodziły się na wspólny wysiłek celem spełnienia potrzeb milionów Romów mieszkających w Europie.

Dokument, który został zatytułowany „Strasburska Deklaracja dotycząca Romów” określa priorytety w zakresie walki z dyskryminacją, obywatelstwa, praw kobiet i dzieci, integracji społecznej, łącznie z edukacją, mieszkalnictwem i opieką medyczną, wsparcia oraz lepszego dostępu do wymiaru sprawiedliwości. Deklaracja zapowiada ponadto zorganizowanie nowego europejskiego programu szkoleń dla ponad tysiąca romskich mediatorów, którzy będą doradcami w zakresie spraw prawnych oraz administracyjnych w swych społecznościach.

Ustalono, że już w przyszłym roku wyszkolonych zostanie 450 romskich mediatorów oraz 100 prawników. Sekretarz Generalny Rady Europy Thorbjørn Jagland podkreślił, że działania te obejmować będą szkolenia mediatorów, jak również trenerów mediatorów na niespotykaną do tej pory skalę.

Konferencja „Świat bez nazizmu”

Dnia 17 grudnia w Moskwie odbędzie się Międzynarodowa Konferencja „Świat bez nazizmu: światowy cel ludzkości”. Organizatorem Konferencji jest Rada Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej reprezentowana przez Komisję na rzecz Instytucji Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego we współpracy z Międzynarodowym Ruchem Praw Człowieka „Świat bez nazizmu”.

Głównymi kwestiami omawianymi podczas konferencji będą: walka ze zjawiskami zniekształcania historii, próbami pomniejszenia znaczenia politycznego i historycznego wyroków Trybunału w Norymberdze oraz rehabilitacji nazizmu czy zbrodniarzy nazistowskich w jakiegokolwiek formie. Liczba uczestników oceniana jest 250 osób, z czego

70 osób mają stanowić delegaci z zagranicy. Uczestnikami spotkania będą parlamentarzyści, członkowie rządów, znane osoby życia politycznego i publicznego, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz eksperci z Federacji Rosyjskiej, krajów członkowskich Wspólnoty Niepodległych Państw, Europy oraz ze Stanów Zjednoczonych. Językami roboczymi konferencji będą rosyjski oraz angielski.

Warto dodać, że wśród zaproszonych przez Radę Federacji Zgromadzenia Federalnego Federacji Rosyjskiej gości znalazł się Prezes Związku Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku – Roman Chojnacki, który jest również członkiem Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych RP.

Czwarte spotkanie Europejskiej Platformy na rzecz Romów

Belgijskie Przewodnictwo Unii Europejskiej opowiada się za zintegrowanym podejściem na rzecz społecznej i ekonomicznej integracji Romów i planuje zorganizowanie kilku debat w tym celu. W ramach Belgijskiego Przewodnictwa, Sekretarz Stanu na rzecz Integracji Społecznej oraz Walki z Ubóstwem, Philippe Courard we współpracy z Komisją Europejską zorganizuje IV spotkanie Europejskiej Platformy na rzecz Romów, które odbędzie się 13 grudnia 2010 r.

Konferencja Platformy poświęcona będzie efektem III Europejskiej Platformy na rzecz Romów, która zorganizowana została w trakcie hiszpańskiego Przewodnictwa w UE i którego efektem

był obejmujący wszystkie niezbędne kroki plan na rzecz integracji Romów. Plan ten obejmował również m.in. edukację przedszkolną.

Belgijskie Przewodnictwo wybrało edukację przedszkolną jako główny punkt IV spotkania Platformy. Konferencja ta będzie doskonałą okazją do wymiany najlepszych praktyk i skutecznych strategii, takich jak rola mediatorów, na rzecz integracji Romów. Wraz z tym zintegrowanym podejściem i poprzez skoncentrowanie się na nauce przedszkolnej Belgijskie Przewodnictwo ma nadzieję wzmocnić integrację Romów w Europie, mając na uwadze nagłą charakter obecnego kryzysu.

Romowie

w

Belgii

W naszym stałym dziale Romowie na Świecie opisywaliśmy już jak żyją Romowie w obu Amerykach, Azji, a nawet w Afryce. Przez pryzmat romskiego życia obejrzelśmy i zwiedziliśmy już niemal cały glob. W poprzednim numerze rozpoczęliśmy opisywać życie Romów w krajach Flamandzkich. Dziś przyszedł czas na niedaleką, lecz jakże ciekawą Belgię. Sprawdźmy jak Romowie zapisują się na belgijskich kartach historii.

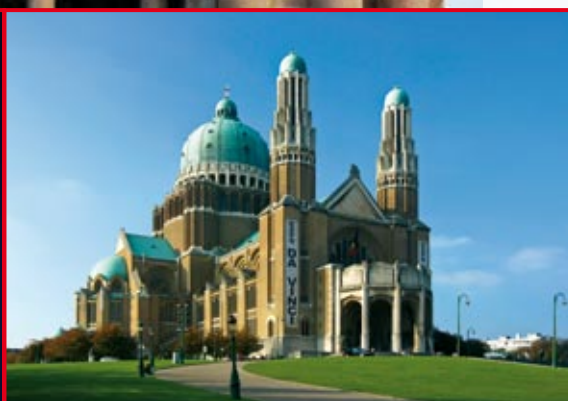
Ludność romska jest obecna na terenie Belgii od roku 1421, kiedy to potomkowie „Egipcjan” przybyli na tereny dzisiejszego państwa belgijskiego. Jest to tak zwana pierwsza imigracja i przedstawiciele tej grupy należą do szczepu Sinti, a określają się mianem Manuszy. Manusze zamieszkują przeważnie w taborach, a języki jakimi się posługują to romski Sinti oraz język regionu w którym zamieszkują, czyli flamandzki, francuski lub niemiecki. Druga grupa romska – Romowie, którzy określają się po prostu słowem Rom. Grupa ta pojawiła się na terenie Belgii w wyniku XIX wiecznych migracji. Posługują się oni w włachijskim dialekcie języka romskiego jako ojczystym, a dodatkowo po mówią francusku. We Flandrii dzieci Manuszów zaczynają się uczyć holenderskiego dopiero gdy zaczynają uczęszczać do szkoły. Romowie prowadzą pół-

koczowniczy tryb życia: latem podróżują, a zimą zatrzymują się na prywatnych lub publicznych polach kempingowych. Trzecią romską imigracją w Belgii stanowią Romowie z Europy Wschodniej, którzy licznie przyjeżdżają tam po upadku „Żelaznej Kurtyny”. Ich liczba szacowana jest na 20 tysięcy osób. Łączna liczebność ludności romskiej obecnej w Belgii po zsumowaniu Romów miejscowych i przyjezdnych to około 40 tysięcy osób.

Ludność romska w Belgii ze względu na często podejmowane wędrówki zaliczana jest do społeczności Wędrowców, jednakże jest to błędne podejście gdyż Wędrowcy są grupą o pochodzeniu niderlandzko – flamandzkim. Podobnie jak reszta Wędrowców społeczność romska jest najczęściej dotknięta wysokim wskaźnikiem bezrobocia oraz niskim stopniem edukacji. Problemy te są szczególnie obecne wśród kobiet.

W celu poprawy sytuacji ludności wędrownej poprzez świadczenie na jej rzecz wielopłaszczyznowej pomocy, w roku 1977 z inicjatywy flandryjskiego Kościoła Katolickiego do życia powołane zostało Flamandzkie Zgromadzenie Wędrowców. Kluczowym jego zadaniem było uzyskanie zaufania społeczności romskiej, w którym decydującą rolę odegrali duchowni, nauczyciele i właściciele miejsc noclegowych, pełniący rolę swego rodzaju „ambasadorów społeczeństwa większości” w zakresie wszystkich kwestii dotyczących społeczności Romów, Sinti i Wędrowców.

Drugą organizacją zajmującą się sprawami społeczności Wędrowców jest Komitet na rzecz Pomocy Społecznościom Wędrownym, powstały w 1987. Obie organizacje pozyskiwały dotacje na swą działalność, lecz nie wystarczały one na pokrycie niezbędnych kosztów i następnie ich rola spadła do pozycji konsultantów oraz podmiotów występujących w sprawach reprezentowanej społeczności na forum władz lokalnych i centralnych, zachęcających je do podejmowania niezbędnych działań. Flamandzkiemu Zgromadzeniu Wędrowców udało się zwiększyć o 100% liczbę dzieci belgijskich Romów uczęszczających do szkoły, a także zorganizowano na przestrzeni 4 lat sesje szkoleń zawodowych.

Ratusz w stylu gotyckim ukończony w 1459 (fot. z lewej) jest jedną z wielu znakomitych budowli Brukseli. Kolejną jest Bazylika Świętego Serca (fot. u góry), jedna z największych na świecie, określana mianem narodowej bazyliki Belgii. fot. wikipedia

Brugia zwana "Flamandzką Wenecją" jest kolebką malarstwa flamandzkiego. Historyczne centrum Brugii znajduje się od 2000 roku na liście światowego dziedzictwa UNESCO. fot. wikipedia

Podstawowy problem stanowiło tu podejście instytucji państwowych, które przewidywało tu wyłącznie szkolenia dla Romów chcących zostać pracownikami najemnymi, a nie dla chcących prowadzić własną działalność gospodarczą.

Romscy imigranci z okresu ostatnich 20 lat uważani są za nielegalnych przybyszów, jednakże dla osób szukających schronienia przed prześladowaniami czynione są wyjątki. W ramach belgijskiego prawa przysługuje im prawo do opieki medycznej w nagłych przypadkach. Na przełomie XX i XXI wieku na terenie Belgii co pewien czas pojawiał się problem romskich imigrantów z Europy Wschodniej, którzy uciekali przed konfliktami zbrojnymi oraz prześladowaniami grożącymi im w swych krajach pochodzenia. W takich przypadkach wszczynana wobec nich była procedura deportacyjna.

W niektórych przypadkach europejskie instytucje zajmujące się obroną praw człowieka uznały, iż władze w Brukseli naruszyły prawo Romów do azylu. Działające w Belgii organizacje pozarządowe wspierały jednak niektóre działania na rzecz Romów prowadzone w krajach Europy Środkowej i Południowo – Wschodniej. W roku 2003 założone zostało Europejskie Biuro Informacyjne Romów (ERIO), które od początku swego istnienia ma siedzibę w Brukseli jako nieoficjalnej stolicy Unii Europejskiej. Jego zadaniem jest reprezentowanie spraw Romów na forum Wspólnoty.

Mawiamy, że co kraj to obyczaj, my rzeklibyśmy, co kraj to inni Romowie. W zależności od tego jaki kraj zamieszkują inaczej kształtuje się ich kultura czy język, jest tak również w przypadku opisywanych tym razem Romów w Belgii.

M. Babicki

Dadyves phenasam varykicy łava Romendyr dre Belgia.

Jekhto migracja Romengry pe do phuvia isys dre 1421 berś. Dre dova čiro javne adoj Roma Sinti. Dujto migracja isys dre XIX centuro, a tryto javia ke Belgia pošli dova syr komunizmo peja dre Europa - javne adoj Roma Eastern Europatyr. Kana khetanes dre do them isy čtar deša bara Roma. Roma rakeren dre do them dre varykicy čhibia: romanes, francusko i flamandzko. Roma Sinti kaj bešte isy dre Belgia butedyr dykhen pe edukacija i integracija syr vavir Roma dre do them. Dre Belgia isy varykicy organizacij ngo kaj zalen pes pomocasa Romenge. Keren jone syklakirybena zawodowa i dykhen pe dyskryminacija pe Romendyr. Najbaredyr organizacija Romengry adoj isy ERIO - Europejsko Biuro pal Informacija Romenge.

Jedna z największych atrakcji turystycznych Brukseli - łuk triumfalny Cinquantenaire. fot. wikipedia

I nie opuszczę Cię aż do...

...czyli **Zaślubiny po romsku**

*Czy udaje się nam urzeczywistnić marzenia?
Na pozór nierealne, przybierają w życiu cha-
rakter spontanicznych gestów...*

Sierpniowego przedpołudnia otrzymałam od artysty romskiego Makso zaproszenie na ślub. Ten fakt ujął mnie ze względu na sympatię jaką darzę Romów. Wyobrażałam sobie, że pomimo nowoczesnej formy będzie posiadał aurę tajemniczości. Państwo młodzi mieli przyrzec sobie szacunek i miłość w Urzędzie Stanu Cywilnego.

Pierwszego września, w dniu planowanego ślubu dojechałam do Szczecina – Dąbia. Przyszli małżonkowie ubrani w niekonwencjonalny sposób przybyli prawie punktualnie. Zadbali aby stroje były w stonowanych kolorach. Szyrin miała na sobie sięgającą kostek czarną spódnicę, a marynarkę zachowała w bieli. Zdobila ją jedynie czarna lamówka. Makso na tę uroczystość wybrał ciemny garnitur. Pierwotnie świadkiem miał zostać

jego wujek – Jan, jednak z powodu komplikacji zdrowotnych wyjechał z miasta. Dotknęło to i zasmuciło rodzinę. Ostatecznie jako świadkowie towarzyszyli Elza - romska wokalistka, prywatnie żona Vasyła Juniora oraz Grzegorz Fedorowski – dziennikarz Telewizji Szczecin. Goście weselni prezentowali się barwnie i elegancko. Ich ubiór podkreślał pogodne nastroje zebranych. Zawarcie związku małżeńskiego przez Szyrin i Makso stało się okazją do przybliżenia kultury Romów szczecinianom. Jego przebieg z niewielkimi wyjątkami rejestrowano. Obecność telewizji mobilizowała zgromadzonych do bezpośrednich zachowań, nie krępowała lecz podgrzewała panującą atmosferę. Jedynie stres wynikający z powagi sytuacji dawał o sobie znać wybrankom.

Dla Szyrin – pięknej tancerki i dla Makso – wokalisty, ta forma występu przed kamerą różniła się

od pozostałych. Ślub jest osobistym przeżyciem. Odzywa się nasza ludzka wrażliwość i emocje. Państwa młodych otoczył opieką miły urzędnik i dzięki temu zachowali spokój i równowagę do końca ceremonii. Para romska swoją przysięgę sprzed lat potwierdziła polską, bardziej formalną. Wszak są razem od trzynastu lat i wychowują czworo dzieci.

Po uroczystościach w Sali toastów poczęstowano nas aromatycznym szampanem, a my złożyliśmy parze moc życzeń. Oblubieńcy sprzed Urzędu odjechali różową limuzyną, bezpowrotnie żegnając się z trzęmą. Oderwani od codzienności, w blasku fleszy dotarli do Szczecina. W trakcie podróży lincolnem nieustannie partnerowała im muzyka. Przy wótrze

rozbrzmiewających klaksonów za-
jechali przed mieszkanie rodziców.

Romska zabawa zaczęła nabie-
rać tempa. W progu domu na mał-
żonków czekała wzruszona mama
Makso – Maria Szmidt. Przywitała
ich chlebem i solą. Z głębi przed-
pokoju pieśń weselną wygrywał na
akordeonie ojciec pana młodego
– Zenon. Do wyjścia zapraszali do-
mownicy i wszechogarniająca me-
lodia. Opanowała pomieszczenia
i nie odstępowała gości do rana.
Przy akompaniamencie muzyki
przewiązано ręce Szyrin i Mak-
so szarfą i wuj odnowił słowa cy-
gańskiego błogosławieństwa. Dla
Polaków przyrzeczenie w języku
romskim może być trudne do zro-
zumienia. Według mnie, cenne
i konkretne, ponieważ ślubu udziela
najważniejszy z rodu członek rodzi-
ny, przyjaciel, a tym samym osoba
życzliwa wybrańcom. Z gwarancją
na szczęśliwe pożycie.

Na przyjęciu podano najpierw
obiad i wzniesiono obowiązkowe
toasty za pomyślność w trwającym
związku. Po spożyciu rozgrzewają-
cej ilości alkoholu, do suto zastawio-
nego stołu powracano rzadko. Przy
utworach w aranżacji artysty rom-
skiego bawiliśmy się przez kilka go-
dzin. W tańcu usłyszeliśmy też inne
standardy tego narodu. Momentem
kulminacyjnym było nakręcenie
części teledysku do piosenki zaty-
tułowanej „Tańcz jak my Cyganie”.
Wśród bawiących się mężczyzn
Makso z temperamentem zaintono-
wał ten żywiołowy tekst. Zwabione
i przebrane w sceniczne kostiumy
kobiety dołączyły do podrygujących
i powstał kolejny materiał. Podczas
spotkania z kulturą i naturą rom-

ską na żywo miała miejsce część
instrumentalna. Wspólnie zegrali:
ojciec Zenon- akordeon, Makso -
gitara, brat Denis – pianino i Reko
– gitara. Nasz słuch wprawił w no-
stalgię Denis, na pianinie wykonu-
jąc utwory Gershwina. Zaskoczył
też słuchaczy szlagierem Franka
Sinatry. Do sentymentalnego duetu
sprowokowano również muzyczne
małżeństwo – Vasyla i Elzę.

Uczta cygańska klimatem przy-
pomiwała roztańczony tabor, a za
moment kameralną imprezę. Była
jak jej autorzy: weseli i bezpośredni,
a jednocześnie pełni wrażliwości
i zadumy. Romowie, dla obcych
zagadkowi i niedostępni, dla przy-
jaciół z otwartym sercem. Zjawisko
w którym uczestniczyłam miało rod-
ziny, a także widowiskowy wymiar.
Cel przedsięwzięcia został
osiągnięty i nie zakłócił go brak
naturalności. Ukazano fragment
świata tej mniejszości narodowej.

Członkowie starszyny udzieliłi
wywiadu Grzegorzowi Fedorow-
skiemu na temat zasad panujących
w ich społeczności. Jedną z nich
zaobserwowałam siedząc przy stole.
Kobiety nie zajmowały miejsc na
przemian z mężczyznami. Utwor-
zyliśmy dwie przeciwległe „podko-
wy”. Podział ten nie budził niczyich
kontrowersji i sprzeciwu. Powodem
było zachowanie powściągliwości
w picu alkoholu. Wrześniowy dzień
nazwałabym pożegnaniem odchod-
zącego lata, uhonorowaniem go.

Życie dla wszystkich ludzi bie-
gnie odmiennym rytmem. Przebój
Makso pod tytułem „Melodia mo-
jego życia”, o czasie, wiecznym
stróżu w nas, niech będzie przesła-
niem, że pamięć jest świadectwem
minionych dni, dotyka wspomnień
i teraźniejszości. Możemy o niej
rozmawiać i śpiewać tak jak wybrał
jej autor i wykonawca.

Agnieszka Kolanowska

Posiedzenie Parlamentu IRU

16 – 17 października 2010

W dniach 16 – 17 października 2010 w Murskiej Sobotce w Słowenii odbyło się posiedzenie Parlamentu Międzynarodowej Unii Romów, w skład którego wchodzi przedstawiciele społeczności romskiej z różnych krajów świata. W trakcie spotkań delegaci z poszczególnych państw omawiają sytuację ludności romskiej w tych krajach, a ponadto wspólnie poszukują rozwiązań dla problemów nękających Romów w poszczególnych regionach świata.

Tegoroczne 2 – dniowe posiedzenie odbyło się na Słowenii, które zorganizowane zostało dzięki wsparciu finansowemu i organizacyjnego rządu Lublanie. Polscy Romowie byli reprezentowani przez Prezesa ZRP oraz Członka Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych Romana Chojnackiego, który pełni funkcję Szefa działającej w ramach IRU Międzynarodowej Romskiej Agencji Monitoringu (IRMA) oraz Prezydenta Międzynarodowej Unii Romów, a ponadto Prezesa Centralnej Rady Romów z siedzibą w Białymstoku – Stanisława Stahiro Stankiewicza.

Szef IRMA przedstawił dotychczasową działalność kierowanej przez siebie jednostki, a ponadto ogłosił plany dalszych działań przewidzianych w pracy tej wchodzącej w skład IRU komórki. Zarówno on, jak i reszta uczestników spotkania dużo uwagi poświęcili obecnej sytuacji ludności romskiej we Francji oraz innych krajach, w szczególności we Włoszech. Przypomnieli oni o podobieństwach pomiędzy obecnymi nastrojami, a sytuacją w okresie II wojny światowej.

Równocześnie wezwali organizacje międzynarodowe oraz rządy poszczególnych państw do podjęcia działań przeciwko skierowanej wobec Romów nienawiści, dyskryminacji, a często również przemocy. Przypomnieli oni ponadto, iż Romowie jako obywatele poszczególnych państw posiadają te same prawa, co pozostali obywatele tych państw.

Uczestnicy spotkania Parlamentu IRU podkreślili ponadto znaczenie Światowego Sympozjum na temat Języka Romskiego, które odbędzie się w dniach 3 – 5 listopada w Zagrzebiu w Chorwacji, kiedy to przypada Święto Języka Romskiego, jak również całej kwestii zachowania romskiego języka i kultury przez przyszłe pokolenia Romów. Przypomnieli oni wreszcie, że wszelkie działania na rzecz społeczności romskiej odniosą sukces jedynie wówczas, gdy Romowie będą traktowani jako partnerzy w realizacji tego rodzaju przedsięwzięć.

M. Babicki

Dre dyvesa 16 i 17 oktobra ando Mursko Subota dre them Slovenia skendjya pes Parlamento IRU. Pe rakhiben stradyne pes delegaty romane cele Europaty. Rakirenys problemendyr save isy Romen dre peskre thema i duminenys syr te sparuvet hyria situacija Romengry dre Europa. Reprezentanty romane kerde ape-lo IRU kaj obline pes pal Deklaracija Romengry i Sinti, savi isys kerdy pal deportaciji Romen Francjaty. Membry ando ape-lo zryšine ke guverny themengre dre UE i ke maškrethemytka organizaciji kaj dasavi dyskryminacija našty te javel pe Romendyr.

LUMIAKE ROMANE PARLAMENTOSKO KEDYPE IRU

16 - 17. Octobro 2010,
Murska Sobota, Slovenia

APELO IRU

Ame Roma, reprezentanty romane, membry ando Parlamento Lumiako IRU, save kedyjam amen ande 16 - 17.10.2010 berš ke Murska Sobota ko Slovenia dykhas kaj situacija, savi sy ande Italia, Francja sykadia, so o zakono Europakire thaj themengire sy pahagirede, thaj o thema membry Europakire na den respekto e manushikane ćaćipnaske.

Ande kodo ame Roma kedyme ando Parlamento Lumiako IRU akceptynas thaj das amari vola thaj zor e Warsaw Roma and Sini Deklaration, savi sys kerdy ando kedype OSCE dre 5 oktobra 2010. ando Warszawa. Ame IRU samas khethanes mashkar javir organizaciji, save kerde kodo Deklaracija.

Reprezentanty romane, save tyne partycypacija ando Parlamento Lumiako IRU ko Slovenia, savore, jekhe glasosa phenas kaj e metoda ando savi sys kerdy deportacija Romengi Francjaty ko Rumunia thaj Bulgaria jandel amenge dar, vash amari romani populacija thaj sykane, kaj džiipen Romengo ando Europoa, syr europakire manushengo, naj respektyme adiakas syr phenel o zakono themengo, thaj europako, savo mareł-pes vash manushikane ćaćimata.

Antycyganizmo, praktyki dyskryminacakire, save kerdia o them Italia ando 2008 - 2009 thaj kodo so kerdia o Francja thaj kerel ando peskire decyzji politykane thaj administrativna vash Roma thaj lengo džiipen pe kodo terytorium, kerdy zoriassa deportacija palpale ko Bulgaria thaj Rumunia e Romen, save sy europakire manusha thaj dživen

MAŠKARTHEMENGO ROMANO JEKHIPE

ando thema, save sy membry ando EU, sykaveł biłače praktyki, save na den respekto Romenge najbaradyre minoritety ando Europa. Kodo so sys kredo bibax, kontra Roma, sy phagirde standardy europakire, ne vi elementarna ćaćipena manushikane vash save Europa akana mareł-pes thaj vazdyja but instrumenty politykane thaj zakonoskire, save sy te regulinen kodo problemy thaj kodo standardy thaj sy te javen akceptyme pełde savore membry thema Europakire.

Kodo sykaveł bibax thaj naakceptacija themendyr, save sy membry ande EU, save kerde legislacija kodo zakono ando parlamenty themytka thaj akceptynde guverny o zakono vash slobodno tradype thaj dziipen bi dariao maushengo ando thema Europakire, ande sako them, savo sy membro ando EU thaj sar manusha europakire.

Ame dykhas kaj barioł majdur natolerancja ko Roma thaj nakamlipe ko nacja romani. Kodo nakamlipe vazden vi polityčara, mausha themytka. Nacionalizmo, dyskryminacija, bilače lava politykengire, save bi respekto ko nacja phenen bilačimos thaj keren pe Romende stygmatyzacija.

Ande kodo ame Roma sam vash kodo biloshale adasave phenibnenge thaj butiake, save keren polityčara themengire thaj šerutne, save kamen te vazden peski pozycja politykami ando pesko populizmo thaj kontra Roma.

Ame apelinas ko savore thema, guverny ando EU ko membry parlamentoskire, ko instytucji europakire thaj ko OSCE, Komisji Europakire, UNO, Council Europako thaj organizaciji internationalna, kaj adasave represja pe nacja savi sys kerdy ko Italia, Francja sys vi kerdy ando paluny vrama nazistengi. Jone rodenas victims vash peski ekonomikami bibax sytuacija thaj ande kodo vrama Roma thaj javir nacji sys dukhade thaj policja kerelaš pe łende represja, biba thaj dukh. Kodo režimy line adasave decyzi politykane thaj legislatywna, save putarde drom, kaj savore Romen te traden

themendyr pe mudaripe thaj argumento lende sys kaj e Roma sys grupa asociale, savi na kamel pes te integrin javirena.

Amen hał griža, thaj sam ame Roma dukhade ande iło, so e thema akana, save traden thaj kamen te traden Romen peskire phuvien-dyr, roden argumenty vash peski bibhax polityka integracijaki. Ame Roma dykhas kaj internationalna zakony, sar traktaty EU, plany bu-tiengire OSCE, rezolucji CE sy feri respektyme ando thema feri po papiero, ne na ando praktyka.

Romano Parlamento Lumiako IRU na akceptyn adasave butia, save sy kerde kontra Roma thaj na den nisavi szansa vash fededyr lengo dziipen, butia save phagiren zakono vash slobodno tradype manushengo ko javir thema.

Deklaracija IRU vash ćhavore romane thaj džuvla, savi sys kor-dy ando Kedype Prezydium IRU ko Polska, trobuj te javel dykhni sar jekh amaro nevo dykhipe pe problemy romane, sar deklaracija vash nevi polityka, sar partycypacija ando butia, save sy te parujen dykhipen Romengo vash kodo saro bibax, savi kerelaš-pes ande romani populacija.

Ame apelinas thaj mangan savore thema, membry ande EU kaj:

A. Te len thema respekto ko zakono europako thaj ando pesko them, save na mukheł, kaj te kerelaš-pes adasavi dyskryminacija, segregacija, antycyganizmo ko Roma, save dživen pe terytorium EU thaj vi ande javir phuvja.

B. Te len sama pe manushikane ćaćimata, normy zakonoskire, save sy vash security manishengo ande kodo vi Romengo ando thema.

C. Trobuj te len plany strategija, savi jandena decyzi plitykane pe butia ande łache praktyki pe terytorium themengire thaj vi po lokalno niveli.

D. Te den thema gvaranto ando administratyvno thaj finansytka decyzi vash butia, save janden inte-

gracjako proceso, thaj kaj o love EU te javen ande Fundo Strukturalna phendle pe programy e Romenge, vash problemy, save sy ando thema thaj kodo te javen jone sar prioryteto

E. Te len guverny strategija vaš praktyčno mariben vaš dyskryminacija e Romengi, vi pe edukacija, butia socjalna, khera thaj akciji save parujen gindo thaj integracija manushengi.

F. IRU akharel Francja thaj javir thema membry ande EU save planinen deportacija e Romengi te stopinen peskire plany thaj decyzi thaj te natraden zoriasa Romen peskire themendyr, te len javir kurso ando polityka vash Roma, savi jandela partycypacija e Romenge pe khetane butia themenca, save sy te parujen kodo biba sytuacija.

G. IRU apelin ko thema ando EU, kaj te respektynen zakony, save kokore jone kerde thaj sy jone obligatoryjna syr standardy europakire ke łengire thema, te len sama pe decyzi, save phagiren kodo zakono internationalno thaj themesko thaj jandela bibax europakire shukar ideake, savi sy manushikane ćaćimata.

H. Ame Roma sar europakire manusha, sy amen europako zakono, ćaćimos kaj te javas respektyme adiakas syr javir manusha europakire ande kodo kokoro zakono, savo sy obligatoryjno savore manushenge ande EU.

I. Sako jekh phagirdo zakono vash manushikano ćaćipe ko Roma, savo jandela baro bilačimos savore romane populacijake thaj sy kontra amare nacjake javela sykado anglal savore instytucji thaj rodasam ame syr manusha europakire amaro ćaćipe adiakas syr phenela europako zakono vash manushikano ćaćipe.

International Romani Union paciał kaja amaro apelo na javela thodo rigatyr thaj bistrydo. Javela vazdyme ando Europakire instytucji thaj o thema ando nevo proceso politykako vash butia thaj strategija vash Roma.

Nowoczesny Rom

Jakie wyzwania czekają we współczesnym świecie na nowoczesnego Roma? Jakie czyhają zagrożenia? Czy można, będąc zakorzenionym w tradycyjnej romskiej kulturze, w pełni uczestniczyć w procesach zachodzących w zmieniającym się w nieznanym dotąd tempie świecie? Spróbujmy zatem wymienić cechy, jakimi powinien charakteryzować się Rom, którego chcemy nazywać nowoczesnym. Spróbujmy przedstawić zarys obrazu, szkic kogoś takiego, widziany oczyma człowieka obserwującego od wielu lat cygański świat i procesy w nim zachodzące trochę z zewnątrz, a trochę od środka. Czyli niżej podpisanego.

Ótóż nowoczesny Rom to bez wątpienia człowiek wykształcony. Im gruntowniej, szerzej, głębiej, wszechstronniej, tym lepiej. To oczywiste. Zdający sobie sprawę z korzyści, jakie płyną z masowej edukacji romskich dzieci. Znający romską historię, mający świadomość wartości i wyjątkowości swojej kultury, starający się propagować ją w różnych jej przejawach, w możliwie jak najszerszym spektrum, a niekoniecznie tylko w cepelewskiej formie, jak to bywa, niestety, na wielu romskich imprezach.

Nowoczesny Rom to również człowiek, który powinien dbać o ochronę i rozwój swojego języka. To ktoś, kto buduje wspólnotę z Romami żyjącymi w innych państwach, a przede wszystkim we własnym kraju. Umiejętność szukania tego co łączy, wydaje się szczególnie istotna ze względu na mnogość różnic między różnymi romskimi grupami.

To również świadomy obywatel, korzystający z możliwości działania w ramach życia społecznego i politycznego we własnym kra-

ju i na forum międzynarodowym, a więc umiejący przekraczać granicę między światami: romskim i nieromskim. Potrafiący więc z jednej strony wyzbyć się antygadźzowskich uprzedzeń i nadmiernej podejrzliwości, z drugiej – radzący sobie z kompleksem „bycia Cyganem”, czyli „innym”, czytaj: gorszym, naznaczonym, upośledzonym społecznie, mającym niewielkie szanse na odniesienie sukcesu w życiu.

Nowoczesny Rom to również – co niezmiernie istotne – człowiek zdający sobie sprawę z zagrożeń dla romskiej tożsamości i kultury.

Takim zagrożeniem, na pozór paradoksalnie, może być szkoła, ponieważ proces masowej edukacji romskich dzieci w polskiej szkole, bez specjalnych narzędzi i działań ochronnych, może prowadzić (i moim zdaniem nieuchronnie prowadzi) do ich asymilacji, do wykozerzenia. Mechanizm jest banalnie prosty: jeżeli dziecko podczas kilkunastu lat nauki nie będzie słysza-

ło w kolejnych szkołach ani słowa na temat historii i kultury własnego narodu, rzeczą zupełnie naturalną jest, że od tejże kultury zacznie się oddalać, bo z roku na rok stawać się ona będzie coraz mniej atrakcyjna. Skutków tego zjawiska nie trzeba daleko szukać, wystarczy przywołać przykłady niektórych kształcących się Romów, którzy dopiero na studiach odkrywają swoją, zagubioną gdzieś po drodze, romską tożsamość i język.

To, co dzieje się z językiem romani, jest kolejnym, niezwykle niepokojącym zagrożeniem romskiej kultury. Proces polonizacji języka romskiego postępuje z niezwykłą szybkością z roku na rok i mam wrażenie, że mało kto zdaje sobie sprawę z tego, jakie będą tego konsekwencje. Jeżeli natychmiast nie podejmie się działań hamujących ten proces (czasopisma, literatura, media, nauczanie w szkołach itp.), za niedługi czas język romani zostanie zredukowany do kilkuset słów, a potem rozplynie się bezpowrotnie w polszczyźnie. Tak stało się już w niektórych państwach, gdzie żyją rzesze Romów nie znających już swojego języka. Mówię o tym od lat, ale póki co jest to, mam wrażenie, wołanie na puszczy. Owszem, pojawiają się coraz częściej wydawnictwa w języku romskim, ale

Nowoczesny Rom to również – co niezmiernie istotne – człowiek zdający sobie sprawę z zagrożeń dla romskiej tożsamości i kultury.

we współczesnym świecie

nadal są to wydarzenia incydentalne. Nacisk, ciśnienie, jakiemu poddawana jest romska kultura przez świat zewnętrzny (przede wszystkim przez popkulturę) jest tak silny, że by ją próbować bronić, należy podjąć mądrze zorganizowany, wieloaspektowy, wspólny wysiłek, i to natychmiast, bo wkrótce będzie już za późno. Mam wrażenie, daj Boże – mylnie, że zbyt niewielu Romów, również tych wykształconych i chcących uchodzić za nowoczesnych, jest w stanie to zreflektować. A to nie napawa optymizmem.

Na ile da się pogodzić stare z nowym, zależy przede wszystkim od współczesnych liderów...

Optymizmu również nie powodują podziały i animozje w środowisku romskich aktywistów. Wydaje się, że niektórych z nich tak bardzo absorbuje walka między sobą o uznanie i wpływ w środowisku, że na pracę u podstaw, na ratowanie tego, co najcenniejsze w romskiej kulturze, nie mają już ani czasu, ani chęci. Czasami, gdy obserwuje się te – bywa że bardzo żałosne i smutne – w efekcie – zmagania, sama na myśl przychodzi trawestacja powiedzenia o „polskim piekle” na „cygańskie piekło”.

Na konflikty wewnątrz środowiska nakładają się również zderzenia z tradycyjnymi przywódcami, którzy nie mając formalnego wykształcenia nie rozumieją zjawisk niesionych przez współczesność i nie potrafią sobie poradzić z wynikającymi z nich problemami. Większość „nowinek” odrzucają z góry jako potencjalne zagrożenie i z wielką nieufnością patrzą na

tych, którzy próbują modyfikować romskie obyczaje i dostosować je do wymogów nowoczesnego świata. Odchodzenie od dawnych obyczajów jest jednak nieuchronne, szczególnie dotyczy to ludzi wykształconych, dla których niektóre z nich z czasem zaczynają wydawać się nie tylko mało atrakcyjne, ale wręcz absurdalne. Z drugiej strony trudno dziwić się tradycyjnym przywódcom i autorytetom, że nie mogą się z tym pogodzić i rozpaczliwie – choć wydaje się, że bez szans na powodzenie – próbu-

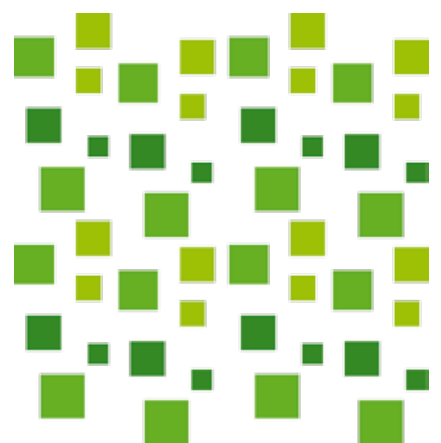
ją wszystko uczynić, by „zostało po staremu” i bronią starego świata jak mogą, wszelkimi dostępnymi metodami. Na ile da się pogodzić stare z nowym, zależy przede wszystkim od współczesnych liderów, bo to oni, jako bardziej na świat zewnętrzny otwarci, lepiej wykształceni i lepiej rozumiejący rządzące nim mechanizmy i prawa, muszą znaleźć na to sposób i dojść do porozumienia z tradycjonalistami.

Wśród niektórych romskich aktywistów widać nieumiejętność korzystania z pomocy ludzi życzliwych, przejawiającą się co najmniej przesadzoną nieufnością wobec nie-Cyganów. Nawet wobec tych, którzy przez lata dowiedli swoją pracę, że problemy, z jakimi borykają się Romowie, są im bardzo bliskie i dużo zrobili, a czasami wręcz zapoczątkowali działania mające je rozwiązywać. Cóż, stereotypy działają w dwie strony.

Nowoczesny Rom powinien również zdawać sobie sprawę z zagrożenia patologiami, jakie dotyczą, obok innych, również romską społeczność. Mam na myśli przede wszystkim narkomanię, która jest zjawiskiem stosunkowo nowym w tym środowisku. Pęknięcie niektórych zakazów obyczajowych, wpływ niedobrych wzorców zachowania, niska świadomość zagrożenia i łatwy dostęp do środków psychoaktywnych oraz brak profilaktyki powodują, że coraz więcej młodych Romów sięga po narkotyki, nie zdając sobie zupełnie sprawy, jakie niesie to ze sobą konsekwencje.

W ostatnich latach powstało kilkadziesiąt nowych romskich organizacji. Tylko się cieszyć, ale efektywność wielu z nich pozostawia wiele do życzenia. Podejmowanie wysiłku na rzecz podnoszenia jakości działań na rzecz romskiej społeczności (w zdecydowanej większości biednej, niewykształconej, a więc bezbronnej), to również zadanie dla nowoczesnego Roma. Bardzo łatwo jest ulec pokusie zostania „konferencyjnym”, niejako „zawodowym” Romem. Tylko jaki z tego pożytek? I czy kogoś takiego można nazwać nowoczesnym?

Jacek Milewski

ROMANO SVETO

Festiwal Kultury Romskiej

Pożegnanie lata w Radomiu

Radomskie Stowarzyszenie Romów po raz kolejny w tym roku przygotowało ciekawy program kulturalny dla mieszkańców Radomia i okolic. Festiwal pod nazwą "Romano Sveto" ("Cygański Świat") zgromadził tłumnie publiczność, która bawiła się do późnych godzin nocnych.

Już po raz drugi organizacja korzystając ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego pragnie zaprezentować szerokiemu gronu odbiorców wydarzenie, którego celem jest przybliżanie i promocja kultury romskiej. W tym roku festiwal odbył się pod koniec września w dosyć ciekawym otoczeniu, na placu przy ul. Kozienickiej i Cygańskiej, miejscu które od dawien dawna utożsamiane jest ze społecznością romską.

26 września na radomskiej scenie wystąpili znani artyści grający muzykę romską, m.in. zespół "Roma" z Włocławka, "Perła i Bracia" z Łodzi, "Caci Vorba" z Lublina oraz "Kałe Bała" z Czarnej Góry. Festiwal poprowadzili Agnieszka Caban oraz Damian Kamiński. Oprócz mieszkańców Radomia, festiwalem zainteresowali się rów-

nież władze miasta i województwa. Po uroczystym rozpoczęciu i przemówieniu Prezydenta International Romani Union - Stanisława Stankiewicza, który zwrócił uwagę na problemy Romów w Europie i na świecie, głos zabrał Piotr Szprendałowicz z Urzędu Marszałkowskiego. Poparł ideę powstania Europejskiego Centrum Kultury i Edukacji Romów ("Romano Kher"), które miałyby powstać w Radomiu. Następnie po występie pierwszego zespołu o przemówienie został poproszony poseł

Krzysztof Sońta, który od wielu lat wspiera Stowarzyszenie w tym niezwykle przedsięwzięciu.

Publiczność oprócz udziału w ciekawym i dobrze dobranym programie muzycznym mogła również zakosztować degustacji tradycyjnych potraw kuchni romskiej oraz ogrzać się przy prawdziwym cygańskim ognisku.

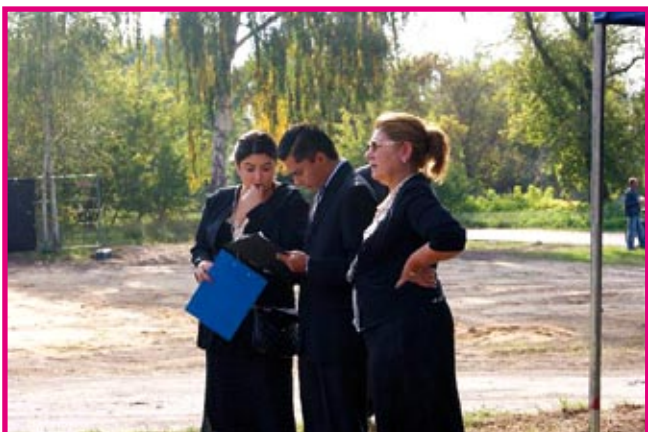
Festiwalowi towarzyszyły również "Białe Dni", w namiocie ustawionym niedaleko sceny, w trakcie festiwalu można było skorzystać z badań, m.in. przesiewowych, poziomu cukru i cholesterolu we krwi, EKG oraz poprosić o poradę pediatryczną.

Na szczególną uwagę zasługuje miejsce, w którym odbył się tegoroczny festiwal. Plac przy ul. Ko-

... w przyszłości powstać ma Europejskie Centrum Kultury i Edukacji Romów, w skrócie projekt nazwano "Cygańskim Domem" - "Romano Kher".

Dzięki wspaniałej muzyce oraz życzliwej atmosferze, radomski festiwal na stałe wpisał się w kalendarz wydarzeń kulturalnych wśród Romów.

Mamy nadzieję, że bardzo dobra organizacja festiwalu oraz licznie zgromadzona publiczność zaowocują tym, że zarówno sami Romowie jak i pasjonaci ich kultury spotkają się ponownie w Radomiu już za rok.

zienickiej i Cygańskiej wiąże się z niezwykle długą i ciekawą historią. Mniej więcej od lat 60. ubiegłego wieku miejsce to zamieszkiwali Romowie. Początkowo, jeszcze w okresie wędrowania taborów zatrzymywali się na tym terenie, a po przymusowym osiedleniu zamieszkali w barakach. Ostatnie rodziny wyprowadziły się stamtąd po 2000 roku. Wszyscy dostali mieszkania na radomskich osiedlach. W wyobraźni mieszkańców miasta teren ten od lat kojarzy się ze społecznością romską, większości niezwykle ciepło i pozytywnie.

Na placu tym w przyszłości powstać ma Europejskie Centrum Kultury i Edukacji Romów, w skrócie projekt nazwano "Cygańskim Domem" - "Romano Kher". Ośrodek, którego celem będzie integracja społeczności romskiej, wsparcie edukacyjne środowiska romskiego oraz promocja kultury romskiej. Stowarzyszenie liczy też na wszelkie wsparcie przy tworzeniu tego niezwykłego miejsca, a plac, który od kilkudziesięciu lat związany jest z Romami i ich kulturą w przyszłości będzie wizytówką Radomia.

A w planach Stowarzyszenia jest organizacja następnych festiwali "Romano Sveto", który co roku będzie gromadził i integrował społeczność polską i romską.

*Agnieszka Caban
fot. Paweł Caban*

Dre septembro dre foro Radom isys kerdo Festiwalu Romane Kulturakro - Romano Sveto. Już dujto berś romani organizacja dre do foro - Romano Waśt kerdžia da festiwalu pał funduszy EFS. Impreza daja kerdžia bary promocja romane kulturake.

Ando dyves 26 septembro ke Radom stradyne pes zespoły cełe Polskatyr i sykade manuśenge ćaćune romane gila. Isys zespoły Łodziatyr, Lublinatyr i Czarne Góratyr. Ceło festiwalu ligirenys Agnieszka Caban i Damian Kamiński. Pe impreza javna but manuśa: isys Roma i gadźie Radomiatyr i vavire forendyr, javne śeratune gadźie forytka i wojewódzka.

Peskre przephenibnasa festiwalu phiradžia Prezydentu International Romani Union Stanisław Stahiro Stankiewicz - rypyrđia pał bary dyskryminacja pe Romendyr dre Europa i pe ceło sveto. Pošli vavir przephenibena rajengre sare obdykhenys baśaibena romane zespolengre. Paśe romane gila i śukar khelibena gadźie mogine-

nys te hał romane habena i te obtaćkireł pes paśe ćaćuni romani jag.

Pe festiwalu isys też kerde "Parne dyvesa" - dre szatra sare moginenys te zbadyneł peske ciśnienie, cukro, cholesterolo czy te kerel EKG dzieskro.

Ceło impreza isys kerdy pe placo kaj ceła berśa bešte isys adoj Roma. Dre berśa 60 - tka vageskro centuro, zarykirenys pes adoj Roma taborenca, a pošli zorytko osiedlanio bešte isys adoj dre baraki. Dopiero varykicy berś dałestyr vylygirde pes doryk ostatnia Roma.

Pe da placo dre przyszłość isy te javel Europejsko Centrum pał Romani Kultura i Edukacja. Da projekto khardo isy "Romano Kher". Romano Waśt phenel kaj dre da Centrum kerela pes bary integracja i promocja romane kulturakry.

"Białe dni" podczas festiwalu - Romowie chętnie korzystali z możliwości podstawowych badań.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Innowacyjni Romowie na rynku pracy

Z dniem ostatniego październik realizacja zadania dobiegła końca. Okres wdrażania projektu był czasem ciężkiej pracy nie tylko dla naszego stowarzyszenia, ale dla wszystkich, którzy wzięli udział w projekcie. Aktywizacja zawodowa Romów to jedno z najtrudniejszych zadań, jakie stoi przed państwem, organizacjami, stowarzyszeniami, liderami romskimi oraz samymi Romami.

Idea stworzenia projektu, który by ten problem rozwiązywał narodziła się już dawno. Poszukiwaliśmy jedynie odpowiednich narzędzi, które by służyły realizacji tego celu. Odpowiedzią na poszukiwania był pomysł stworzenia projektu, w którym Romowie pomagaliby Romom we wchodzeniu na rynek pracy i utrzymaniu się w zatrudnieniu. Wszakże to Romo-

Program Operacyjny Kapitał Ludzki
— Priorytet I
Zatrudnienie i Integracja społeczna
Działanie 1.3
Ogólnopolskie programy integracji
i aktywizacji zawodowej
Poddziałanie 1.3.1
Projekty na rzecz społeczności romskiej

Ocena skuteczności

Już wiele razy poruszaliśmy na łamach naszego czasopisma temat realizacji tytułowego zadania. Przyszła wreszcie czas na ostateczne podsumowanie i ocenę, czy działania takie jak te podejmowane w projekcie, mogą stanowić klucz do sukcesu dla społeczeństwa romskiego.

wie najlepiej znają swoje środowisko i wiedzą, co możemy robić, a czego nie. Istniejący w Polsce system pomocy osobom wykluczonym opiera się głównie na doraźnej pomocy, a nie na rozwiązywaniu problemów. Program „Innowacyjni Romowie na rynku pracy” trafił natomiast w samo sedno problemów społeczności romskiej i starał się rozwiązywać je od wewnątrz. Z tego też względu nie okazał się kolejnym zadaniem, który „rzekomo” ma pomóc Romom. Jego sprawna i konsekwentna realizacja rzeczywiście tym ludziom pomagała. Na różnych płaszczyznach, nie tylko w zakresie aktywizacji zawodowej.

Jak przy realizacji każdego zadania nie obyło się bez problemów. Jednym z najczęstszych było ogromne przywiązanie Romów do swojego trybu życia. Należy sobie uświadomić, że praca AZ – S to nie tylko poszukiwanie zatrudnienia dla swoich podopiecznych. To także zmiana mentalności i sposobu myślenia społeczeństwa romskiego, która wymaga czasu, nawet kilku czy kilkunastu lat, cierpliwości i pokory. Większość Romów nie akceptuje narzucanych im nowych rozwiązań. Stałe zatrudnienie dla

większości jest po prostu niemożliwe i ograniczające wolną naturę.

Kluczowym problemem okazała się także zmiana przekonań i nastawienia do społeczeństwa romskiego urzędników, pracodawców i wszystkich innych osób, które w procesie decyzyjnym mają wpływ na sytuację Romów, a których w Polsce jest niemało. Osoby te stanowią ogromną barierę we wdrażaniu i realizacji różnych zadań.

Formy pomocy świadczone przez AZ-S

Jak już wcześniej wspominałam, projekt „Innowacyjni Romowie na rynku pracy” niósł pomoc na różnych płaszczyznach. Praca AZ-S polegała nie tylko na świadczeniu jednej lub kilku wystandaryzowanych usług, ale okazała się nowym modelem aktywizacji zawodowej Romów, na które składało się realizowanie wielu różnych form działalności, które walczyły i przeciwdziałały negatywnym zjawiskom współistniejącym z bezrobociem.

W ramach swojej pracy asystenci wykonywali następujące czynności:

- utrzymywali kontakty z instytucjami pośrednictwa pracy, a w szczególności z Powiatowymi Urzędami Pracy;
- współpracowali z instytucjami pośrednictwa pracy w zakresie zatrudnienia oraz szkoleń na terenie działania;
- udzielali pomocy Romom poszukującym pracy oraz pracodawcom w pozyskaniu pracowników o danych kwalifikacjach;
- motywowali Romów do podejmowania kontaktów z pracodawcami;
- pozyskiwali oferty pracy dla swoich podopiecznych;
- mobilizowali pracodawców do zatrudniania osób ze społeczności romskiej i informowali o korzyściach z tego płynących;
- organizowali kontakty Romów z pracodawcami;
- wspomagali i monitorowali podopiecznych na stanowisku pracy;
- pomagali w wypełnianiu różnego rodzaju pism urzędowych, sądowych, zaświadczeń i wniosków;
- dążyli do poprawy warunków socjalno - bytowych rodzin romskich;
- pomagali przy zakładaniu działalności gospodarczej.

Rezultaty realizacji zadania

Uczestnictwo w projekcie dla wielu Romów okazało się doskonałą formą kompleksowego podnoszenia umiejętności, kompetencji i kwalifikacji zawodowych. Usługi, jakie świadczyli Asystenci Zawodowo - Socjalni były bardziej dostosowane do potrzeb Romów, aniżeli oferty urzędów i zapewniały dużą skuteczność przywracania Romów na rynek pracy. Doskonale poświadczają to liczbowe wskaźniki realizacji projektu.

W grupie A Z – S:

- 17 osób przystąpiło do szkolenia;
- 16 osób ukończyło szkolenia;
- 16 osób otrzymało Certyfikat Asystenta Zawodowo – Socjalnego.

W grupie 824 beneficjentów projektu:

- 61 osób podjęło pracę;
- Z indywidualnych usług doradczych skorzystało 807 Romów;

- Szkolenia zawodowe - wzięły w nich udział 124 osób.

Ponadto:

- wypracowaliśmy efektywny model działań na rzecz rozwiązywania problemów bezrobocia wśród Romów;
- zapewniliśmy wsparcie osobom długotrwale bezrobotnym we wchodzeniu na rynek pracy i utrzymaniu się w zatrudnieniu;
- ułatwiliśmy osobom niewykwalifikowanym dostęp do nowoczesnych usług wspierających zatrudnienie;
- zmienialiśmy postawy lokalnej społeczności wobec Romów;
- motywowaliśmy wzrost uczestnictwa pracodawców w procesie zatrudniania Romów;
- wprowadzaliśmy zmiany w zakresie obiektywnej i subiektywnej jakości życia oraz samozadowolenia wśród uczestników;
- podnosiliśmy wiarę we własne możliwości i w odniesienie sukcesu wśród uczestników;
- kształtowaliśmy postawy takich jak kreatywność, motywacja i odporność.

Przedstawione wyżej dane pozwalają ocenić, czy projekt "Innowacyjni Romowie na rynku pracy" jest skuteczną metodą przeciwdziałania bezrobociu w środowisku romskim, czy też nie. Jednak odpowiedź jest tylko jedna - tak. Mało tego, jest uniwersalną i elastyczną metodą aktywizacji zawodowej, możliwą do adaptacji w każdym niemal warunkach. Ponadto przy relatywnie niskich nakładach pozwala osiągnąć oczekiwane rezultaty. Zaś ułatwienie nowego startu zawodowego pozwala beneficjentom nabyć nowe i praktyczne umiejętności, niezbędne do poruszania się na rynku pracy.

Wypracowany w tym zadaniu model aktywizacji zawodowej jest na tyle uniwersalny, że może być wykorzystany do szkolenia specjalistów pracujących z różnymi grupami osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, przedstawicielami różnych kultur i mniejszości etnicznych i narodowych przebywających w Polsce.

Realizacja tego zadania była odpowiedzią na te i na inne problemy, wiążące się z aktywizacją zawo-

dową Romów i miała na celu rozszerzenie horyzontów myślowych uczestników, zwiększenie ich wiary we własne możliwości, nabycie lub podniesienie posiadanych kompetencji zawodowych oraz znalezienie zatrudnienia.

Mamy nadzieję, że realizowany przez nasze stowarzyszenie projekt będzie cenną wskazówką i źródłem doświadczeń dla każdego, kto tylko zechce pomóc osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym i zawodowym.

A. Kopycińska

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Projektostyr Innowacyjna Roma na rynku bućitko čhinasys dre jamary gazety juž najevkar. Kana javia čiro pe celo podsumowanie - rozrakiryben so da projekto dyja Romenge.

Bute Romenge da projekto dyja bary pomoc. Jekh kerenys buty jako Asystenty Zawodowo - Socjalna, vavir podline vavir čhane buća, a tryta przegene szkoleni zawodowa. Dokładnie 17 manuša podgene ke szkolenii pe Asystentostyr. 16 manuša przegene do szkolenii i doreste certyfikaty Asystent Zawodowo - Socjalny. Dre celo projekto sys 824 beneficjenty. Oprócz 17 Asystenty pomoc dre porady doreste 807 Roma. Maškre da 807 Roma, 61 Roma gene ke buty, a 124 gene pe szkolenii zawodowa.

Asystenty dre peskry pomoc Romenge, załatwinenys buća i szkolenii Romenge, čhinenys vavir čhane liła urzędowa (mangipena, podanii...) beneficjentenge ke instytucji (MOPS-y, urzędy bućitka a nawet ke sądy).

Celo projekto sykadžia kaj Roma też džinen kokore te działneł profesjonalnie. Gadzie najevakr na dopačen kaj dava saro keren Roma. Idea isy godno kaj projekto dava te javel kerde duredyr i kaj butedyr te javen dasave projekty.

LISTY

Czekamy na Wasze e-maile:
zrp.romanoatmo@wp.pl
oraz na listy: Wyszyńskiego 32,
78 - 400 Szczecinek

listy zredagowała A. Huczko

Tym razem w listach od czytelników poruszająca do głębi historia Rajmunda Siwaka z Krosna, młodego ojca pięcioletniej, ciężko chorej dziewczynki – Glorii. Nic tak nie porusza naszych serc jak krzywda niewinnego niczemu dziecka. O tym jak co dzień zmagają się z przeciwnościami losu Gloria wraz ze swoją rodziną, o tym co do tej pory przeszli i o swojej wzajemnej bezwarunkowej miłości napisał do nas sam pan Rajmund.

Ludzie listy piszą...

ŁACIO GIWES SARE ROMENGE

Nazywam się Siwak Rajmund. Jestem Romem z województwa podkarpackiego, miasta Krosno. Piszę do waszej redakcji Romano Atmo, by opisać krótką historię i sytuację mojej kochanej córeczki Glorii. Ja 26-letni Rom mieszkam i pracuję w Krośnie, obecnie pracuję w Miejskim Zespole Szkół nr 6 im. Janusza Korczaka. Pracuję na stanowisku asystenta ds. edukacji romskiej na terenie Krosna. Moja rodzina to Ewa, lat 24 – moja żona, Alvaro, lat 7 – nasz synek i gwiazda tego opowiadania, Gloria, lat 5 – nasza córeczka.

GLORIA

moja Gloria

Właśnie ze względu na naszą Glorię piszę do Was o radę i jakąkolwiek pomoc. Gloria jest dzieckiem niepełnosprawnym, 12 stycznia 2011 skończy już 5 latek, a jej waga nie przekracza 7 - 8 kg, nie mówiąc o innych schorzeniach. Nasza Gloria jest radosnym i uśmiechniętym dzieciątkiem. Widzimy każdego dnia podziw w oczach

ludzi lokalnej społeczności. Wiedząc o chorobach, podziwiają ją i powtarzają słowa: „Gloria się nie poddaje”.

Gloria przyszła na świat 12 stycznia 2006 w Nowej Soli. Jej masa ciała wynosiła niecałe 1100 g. Była wcześniakiem. Rokowania były bardzo złe. Przy urodzeniu Glorii wykryto następujące schorzenia: wcześniactwo, hipotrepsja, Zzo II st. stan po oddechu, zapalenie nerek, dokomorowy krwotok II st., niedokrwistość, rybia łuska. Lekarz nowosolskiego szpitala powiedział nam „Nie ma już szans na rozwój i prawidłowy kontakt psychoruchowy. Radziłbym wam oddać małą do hospicjum, bo sami sobie nie dacie rady”. Zauważyłem, że lekarz nie mówił tych słów do nas, jako do młodej normalnej lokalnej rodziny, tylko do Cyganów, którzy nie potrafią wychować niepełnosprawnego dziecka. Jak każdy rodzic chciałbym dla własnego dziecka wszystkiego, co dobre. Nie zgodziliśmy się na żadne proponowane przez lekarzy hospicjum. Doktor mówił nam, że niekorzystne będą dla zdrowia Glorii jakiegokolwiek wyjazdy w dalszą trasę.

W 60 - tej dobie życia, z wagą 2390 g Glorię wypisano do domu, kazano nam smarować jej całe ciało wazeliną i parafiną. Przez to rozwinęła się infekcja, dochodziło do ropienia i gnicia skóry. Przez to Gloria nie wyglądała jak normalne dziecko tylko, jakby to powiedzieć, zwierzątko. Przez cały czas myśleliśmy i myśleliśmy co dalej robić. Zaryzykowaliśmy pomimo ostrzeżeń lekarzy. Spakowałem całą rodzinę i wyjechaliśmy do Krosna, w moje rodzinne strony. W dniu przyjazdu do Krosna od razu pojechałem z Glorią do szpitala, ponieważ miała ogromną gorączkę - dochodziła do 40 stopni, zaczynała mieć drgawki. Gloria została przyjęta na oddział. Doktor Lucjan Langner, ordynator oddziału dziecięcego, który mnie również leczył jako dziecko, wprost powiedział „Rajmund, jest bardzo i to bardzo źle. Modlitwa i tylko modlitwa. Jeśli przeżyje 24 godziny to będzie dobrze, jeśli nie to wszystko w rękach Boga.” Z płaczem i smutkiem zostawiliśmy Glorię w rękach specjalistów.

Minęły 24 godziny, dzwonimy do szpitala, Gloria żyje, dzięki Bogu! Lekarze kazali nam przyjść dopiero po tygodniu, nie mogliśmy wejść wcześniej do jej pokoju. Po tygodniu przyszliśmy do Glorii. Wreszcie cud, Gloria ma normalną skórę, jak każde dziecko. Piękną miała skórę, wyglądała jak księżniczka z bajki. Byliśmy bardzo radosni po rozmowie z lekarzem prowadzącym. Gloria dalej może żyć. Niezbędne będą konsultacje medyczne z poszczególnych specjalizacji.

Nasza córka od urodzenia spędza większość życia w różnych szpitalach i klinikach w Polsce, ale dzięki Bogu jej stan się poprawia. Od niemowlęctwa Gloria przybywała w następujących klinikach i szpitalach specjalistycznych:

- Wielospecjalistyczny Szpital SP ZOZ w Nowej Soli - oddz. dziecięcy,
- Wojewódzki Szpital Podkarpacki w Krośnie - oddz. pediatryczny,
- Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie - oddz. klinika nefrologii,
- Centrum Zdrowia Dziecka w Warszawie - oddz. klinika niemowlęca,
- Szpital Wojewódzki w Zielonej Górze,
- Akademia Szpital Kliniczny we Wrocławiu – oddz. gastroenterologii i żywienia,
- Akademia Szpital Kliniczny we Wrocławiu – oddz. nefrologii pediatrycznej,
- Dolnośląskie Centrum Pediatryczne – oddz. Pulmonologiczno - alergologiczny,
- Uniwersytecki Szpital Dziecięcy w Krakowie – oddz. III i XVIII.

Na dzień dzisiejszy Gloria wróciła z Kliniki (Prokocim - Kraków) do domu, czuje się świetnie, powrócił jej apetyt... Powoli już próbuje sama się puszczać do chodzenia, mimo że ma deformację nasady dalszej i skróconą kość udową prawą, co uniemożliwia jej normalne poruszanie się. Neurologicznie nie ma dużych braków.

Na obecny stan lekarze rozpoznali u Glorii poszczególne choroby:

- Zespół Barttera,
- Hipomagnezemia,
- Rybia łuska – atopowe zapalenie skóry,
- Nawracające infekcje dróg moczowych,
- Hipotrepsja – mikrosomia (niedobór wzrostu <8pc.),
- Deformacja nasady dalszej i skrócenie kości udowej prawej,
- Szpotawość kolana prawego.

W związku z przedstawioną historią zwracam się przez Wasze pośrednictwo do ludzi dobrej woli z apelem o pomoc rzeczową lub finansową. Moje skromne zarobki nie wystarczają na leczenie i rehabilitację córki. Mam jeszcze żonę i synka na utrzymaniu. Liczę na wsparcie i pomoc.

Bóg zesłał nam Glorię jako wielki dar i chcemy się cieszyć nią jak najdłużej.

Imię Gloria oznacza w języku łacińskim chwałę. Tego i przede wszystkim zdrowia życzymy małej dzielnej Glorii, a jej rodzicom gratulujemy i podziwiamy za niezwykłą wytrwałość i siłę, którą wykazują się w codziennym życiu. Mimo złych rokowań lekarzy zaopiekowali się swoim dzieckiem, jak przystało na dobrych ludzi i dobrych rodziców. Z pewnością Gloria cieszy się, że trafiła na tak wspaniałą mamę i tatę. Mimo swojego cierpienia spowodowanego chorobami, może cieszyć się wielką miłością jaką otaczają ją rodzina. Wierzymy, że wyrośnie na mądrą i dobrą kobietę.

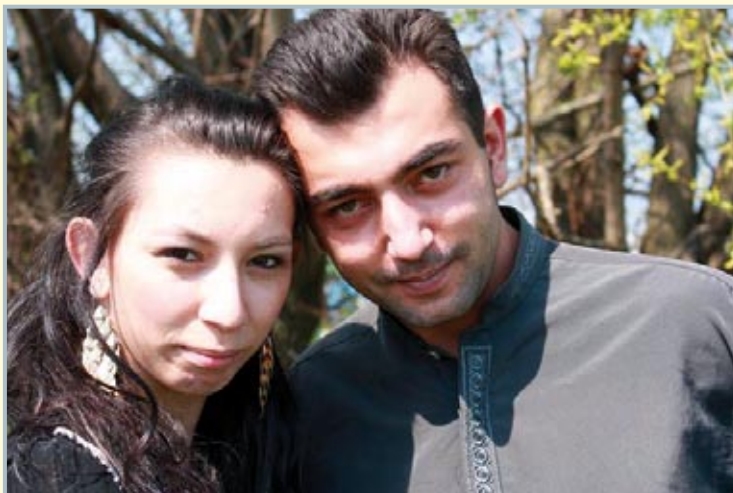

Czytając tego rodzaju historie zdajemy sobie sprawę z tego, jak błahе są problemy, które spotykają na co dzień nas samych. Może zamiast skupiać się na negatywach zacznijmy dostrzegać i doceniać to, co w naszym życiu piękne. Cieszymy się tym, że otaczają nas ludzie, których kochamy, tym, że jesteśmy zdrowi, mamy pracę i dach nad głową.

Nasza redakcja jest w posiadaniu kopii karty informacyjnej leczenia szpitalnego małej Glorii. Wszystkich ludzi dobrego serca prosimy wraz z Rajmundem o pomoc.

Kaj sastypen isy dre manuśeskro dzi-pen najbaredyr skarbo dava džinas sare. Ke Roma bute manuśen dukhan vavir čhane navsalipena. Ale najgoredyr kaj dre da čiry kaj sam kana džide, but chavore javen pe sveto juź navsale. Syr doreściam da liť ke jamary redakcja, przedyjam apre i obdykćam foto to na sys w stanie manuś te zrykireť jasva jakhendyr. Terni chajori - Gloria, cierpineť pe dakicy but phare navsalipena kaj dži phadźioť manuśeske. Kaj łakre dada te den łatyr but, te leczynen ła syr najvededyr, potrzebna isy bare łove. Džinas save phare čiry isy kana i do terne chaves i cha nani stać pe dova kaj te deť dasai pomoc peskre chajoriakе syr isy potrebno. Pełde dova Rajmund, romano chavo, čhińdžia ke jame da liť kaj te sykaveť da sytuacja sare łacħe manuśenge, a moźe końs łacħe džiesa podeť łeske tykne Gloriakе vašť.

J Ty możesz zostać Mikołajem

Choć aura za oknem jeszcze ich nie zwiastuje, już niejeden z nas myśli o nadchodzących Świątach Bożego Narodzenia. Okres Świąt to magiczny, piękny i pełen radości czas. Czas okazywania sobie wzajemnej miłości, życzliwości i troski. Wielu z nas silnie przeżywa Boże Narodzenie, ponieważ są to także święta zadumy. Puste miejsce przy stole oznacza nie tylko miejsce dla kogoś, kto trafiłby do nas na wieczerzę, ale przypomina o osobach, których wśród nas już nie ma, a z którymi śpiewaliśmy kolędy, dzieliliśmy się opłatkiem.

Dla każdego z nas święta to czas szczególny. To nie tylko wspomnienie ważnego wydarzenia religijnego, ale także czas odpoczynku, spotkań z bliskimi i rodziną. Wiele osób dokłada wszelkich starań, aby te święta były naprawdę wyjątkowe. Suto zastawione stoły, pięknie udekorowane mieszkania i bogate prezenty to już stały element Świąt Bożego Narodzenia. Niestety nie dla wszystkich nadchodzące święta będą ciepłe, szczęśliwe i radosne. Jest w Polsce wiele rodzin różnych narodowości, nie tylko romskiej, które z powodu swojej sytuacji finansowej nie będą mogły spędzić tego czasu tak, jak inni. Czasami nawet nie zdajemy sobie sprawy, jak wielką biedę cierpią osoby mieszkające tuż po sąsiedzku. Wiele z nich nie mówi o tym otwarcie, ponieważ się wstydzi. Dla wielu powodem do wstydu jest fakt, iż nie mogą znaleźć pracy bo nie mają wykształcenia, są chorzy, kalecy... I że z tego powodu cierpi cała ich rodzina. Bieda dotyka dorosłych i dzieci. Z różnych powodów. Nie zawsze za złą sytuację rodziny odpowiada choroba czy zły los. Bardzo często jest to alkohol, ciągle kłótnie lub nawet fakt, iż rodzina jest wielodzietna. Jednak prawdą jest, iż w całej tej sytuacji najbardziej cierpią dzieci. Choć są najmniej wszystkiemu winne, to z reguły najboleśniej odczu-

wają ciężką sytuację rodziny. Wiele z tych dzieciaków nawet nie zna prawdziwej magii świąt, nie zna zapachu żywej choinki, smażonego karpia. Wiele z nich cierpieć będzie głód. O prezentach już nie wspomina, bo coraz częściej zdaje się być to luksus, na który nie wszystkich stać. Staram się jedynie uświadomić Państwu, że ogromna liczba naszych najmłodszych obywateli po prostu nie będzie w ogóle przeżywać Świąt Bożego Narodzenia. A trzeba tak niewiele. Ktoś może zadać pytanie: ale co ja mogę na to poradzić, co mogę w tej sytuacji zrobić? Odpowiedź jest prosta: możesz zrobić wiele dobrego, jeśli tylko chcesz.

Nadchodzące święta jak żadne inne stwarzają mnóstwo okazji do tego, aby pomóc innym, aby choć na chwilę wywołać na twarzy czasem całkiem nam obcych ludzi uśmiech. Zupelnie bezinteresownie. Biedni ludzie są skazani na naszą dobroć i współczucie. Jeżeli sami nie mamy pomysłu na to, jak możemy pomóc innym, przyłączmy się do organizowanych akcji charytatywnych, których zwłaszcza w okresie Bożego Narodzenia jest mnóstwo. Akcje te wspomagają biednych, dzieci, chorych i wszystkich, którzy potrzebują pomocy bliźniego. Jeżeli tylko odczuwamy potrzebę udzielenia pomocy biednym ludziom, to nic nie stoi na przeszkodzie, aby zaangażować się w takie działania. Liczy się każdy gest.

Możemy także sami zanieść taką pomoc potrzebującym. Z pewnością każdy w swoim otoczeniu zna choć jedną rodzinę czy też dzie-

ko, którym można by było ofiarować coś na święta, podzielić się tym, czym możemy. Nie będę się rozpisywać na temat tego, co można ofiarować, gdyż każdy ma inną sytuację i każdy wie, czym mógłby się podzielić z innymi. Dla jednych będą to pieniądze, dla innych żywność, a jeszcze dla innych odzież lub zabawki. Jednak jeśli tylko możemy, pomagajmy. Nasze serce, życzliwy uśmiech i dobre życzenie jest bezcennym darem, który może w niejednym domu zapalić tegoroczny świąteczny płomyk szczęścia. Czy to tak dużo? Uważam, że nie. Dlatego każdy z nas może zostać Świętym Mikołajem.

A. Kopycińska

Syr so berş nadejja dezembro, den iva a manuşa žakirde isy pe svanti i nevo berş. Dre daŭa dyvesa maş sare manuşa te frejdzion. Dre dava čiro mas te biştyras tugendyr i te parykiras devleske paŭ jamaro džipen, frejdy, sastypen. Jame vinszynas sare lače manuşenge but baxt thaj sastipen, kaj te najaven dre džipen tugi a te javen sama frejdy. Vinszynas teŭ sare Romenge kaj maşkre jamendyr te javet jekhipen, kaj sare te javas khetane, bo tylko dre dava isy jamary zor. Kaj pe Romente najaveŭ dasai dyr pe celo sveto bary dyskryminacija i kaj te odneve čiry.

Dzień Języka Romskiego

Szacuje się, że na świecie używa się około 6-7 tysięcy języków. Jak wiadomo język jest podstawowym elementem tworzącym kulturę danej społeczności, odróżnia ją od innych i w pewien sposób określa - jest nieodłączną, integralną częścią świata, w którym żyjemy. Język towarzyszy nam na co dzień, odgrywa także istotną rolę w kształtowaniu się naszej tożsamości osobistej i społecznej.

Światowy Dzień Języka Romskiego został ustanowiony w ubiegłym roku podczas Światowego Sympozjum Języka Romskiego, które miało miejsce w stolicy Chorwacji – Zagrzebiu, gdzie liczne grono lingwistów z wielu krajów debatowało nad próbą standaryzacji języka romskiego. Od tego momentu 5 listopada został ustanowiony przez International Romani Union Światowym Dniem Języka Romskiego.

Z okazji tego święta w Szkole Podstawowej nr 2 w Świdwinie odbyły się uroczystości, podczas których wszyscy obecni mieli okazję zapoznać się z informacjami na temat pochodzenia języka romskiego i innymi ciekawostkami związanym z tematem. Warto wspomnieć, że do tej pory w Polsce święto to nie było szczególnie obchodzone. W świdwińskich uroczystościach uczestniczył m.in. prezes Związku Romów Polskich Roman Chojnacki, sekretarz Związku Joanna Chojnacka, wolontariusze ZRP, burmistrz Świdwina Jan Owsiak, jego zastępca Krzysztof Wasicionek, goście ze Starostwa, a także dyrektorzy i kadra pedagogiczna świdwińskich szkół podstawowych.

Podczas uroczystości zebrani mogli obejrzeć film o historii pochodzenia Romów oraz wysłuchać interesujących wykładów na temat sytuacji społecznej i socjalnej Romów w Polsce i na świecie wygłaszanych m.in. przez asystentkę edukacji romskiej Elżbietę Goździewską. Uczniowie czytali także referaty dotyczące tolerancji i samego języka romskiego. Zostały także przedstawione założenia programu „Świdwińscy Romowie na rynku pracy”, w ramach którego odbywać się będą szkolenia zawodowe dla społeczności romskiej w Świdwinie. W trakcie spotkania przy akompaniamencie hymnu romskiego poczet wprowadził sztandar romski, który nie tak dawno został nadany Związkowi Romów Polskich przy okazji pierwszego Zjazdu Studentów i Absolwentów Uczelni Wyższych Pochodzenia Romskiego.

Uroczystości Święta Języka Romskiego uwieńczyły występy romskich zespołów artystycznych, które zaprezentowały swój ta-

niec, śpiew a także recytację wierszy słynnej poetki romskiej Papuszy. Wystąpił między innymi zespół Młode Gwiazdki, a także zespół z Białogardu. Uroczystości zakończyły się podziękowaniem gościom za współpracę, wręczeniem kwiatów oraz przemówieniem starosty powiatu świdwińskiego Mirosława Majki. Organizacja Święta Języka Romskiego w Świdwinie odbyła się z inicjatywy Związku Romów Polskich oraz Jolanty Tumielewicz, asystenta edukacji romskiej ze Świdwina i miała na celu przybliżenie obyczajów i kultury romskiej społeczności polskiej. Obchody Święta Języka Romskiego finansowane były z Programu rządowego na rzecz społeczności romskiej.

A. Huczko

fot. M. Puszczykowska

Dre dova berś pe Svetytko Rakhiben Romane Ćhibiakro, kaj skendyne pes Roma dre Zagrzeb, dre Chorwacja, IRU - najbaredyr organizacja romani kerdzia dyves 5 novembro romano svanti - Svetytko Dyves Romano Ćhibiakro. Dava berś da romano svanti šukar obgene dre foro Świdwin. Skendyne pes a do j Roma i šeratune raja forytka. Sys przephenibena, referaty i filmo Romendyr, poezja Papuszakry. Sys też romane zespoły bo pe dasai impreza maś te javeł romane gila i romano kheliben. Svetytko Dyves Romano Ćhibiakro to terno svanti, ale jame duminas kaj javeła obgeno so berś so jekh dre butedyr foria.

Medycyna ludowa

Iecznicze wykorzystanie ziół

O gród mojej babci Krystyny zawsze był pełen przepięknych kwiatów, ozdobnych krzewów i drzewek. Pomimo wieku i problemów ze zdrowiem co roku dosadzała nowe gatunki i pielęgnowała wszystkie rośliny.

Pewnego dnia kiedy pomagałem w koszeniu trawy, moją uwagę zwróciły kępy dziko rosnących chwastów wśród pięknego otoczenia. Sposób ich rozmieszczenia, ogromna dbałość o miejsca w których rosły pozwoliły wysnuć wniosek, iż nie pojawiły się tu przypadkowo. Tym bardziej, że na łącę widziałem je wśród innych chwastów i trawy, ale nie osiągały tam tak imponującego wzrostu i wielkości.

Jako leśnik z wykształcenia i miłośnik botaniki postanowiłem spytać babcię dlaczego wśród tylu pięknych kwiatów sady polne chwasty, i tak bardzo o nie dba. Okazało się, że ziele to ma ogromne właściwości lecznicze i było używane już przez prababcię na długo przed II wojną światową.

Nie znając wcześniej owej rośliny, chciałem się dowiedzieć jaka jest jej nazwa botaniczna, ale babcia podała tylko zwyczajową nazwę po Romsku, brzmiała ona następująco: „grucwet”. Po pewnym czasie udało mi się rozpoznać ową roślinę, jej nazwa to ciemniżyk białokwiatowy (*Vincetoxicum hirundinaria*) W Polsce jest dość pospolity na niżu i w niższych położeniach górskich. Występuje przeważnie na glebach piaszczystych i kamienistych w suchych lasach sosnowych, suchych łąkach i wzgórzach. Roślina zaliczana jest do silnie trujących i zarazem leczniczych.

Dowiedziałem się od babci również wielu ciekawych rzeczy na temat stosowania i efektów działania. Okazało się że wykorzystywane są kłącza i korzenie tej rośliny, po ich dokładnym umyciu i wysuszeniu. Co ciekawe, mają one charakterystyczny i silny zapach mentolu. Przygotowanie naparu polega na tym, że korzenie należy zaparzyć i gotować kilka minut, a następnie odstawić na pół godziny i odcedzić. Napar stosuje się kilka razy dziennie po pół szklanki.

Babcia opisywała szereg działań leczniczych, były to m.in. uspokajające, przeciw przeziębieniowe, na bezsenność, stany nerwicowe i de-

presyjne. Innym, bardzo ciekawym sposobem przygotowania jest wrzucenie suszu na rozżarzony węgiel i intensywne wdychanie powstałego dymu przed snem przez kilka kolejnych dni. Babcia twierdzi, że można tak wyleczyć różnego rodzaju paraliż twarzy i innych partii ciała, powstałych na skutek np. przewiania (przeziągu) i innych przyczyn.

Wiele lat temu babcia dostała paraliżu i prawie straciła władzę w nogach. Przez 8 miesięcy lekarze próbowali jej pomóc, ale bezskutecznie. Kiedy babcia zaczęła kurację wdychania dymu po niecałym tygodniu odzyskała władzę w nogach, a paraliż ustąpił. Lekarze nie mogli uwierzyć w jaki sposób tak poważny problem ustąpił w ciągu kilku dni.

Innym przypadkiem było zniekształcenie twarzy u kobiety powstałe przez paraliż. Babcia w ciągu kilku dni pomogła tej kobiecie poprzez codzienne kuracje wdychania dymu. To tylko jeden z wielu przykładów świadczących, jak wiele zadziwiających i ciekawych informacji możemy dowiedzieć się od starszego pokolenia Romów.

Pomimo tego, że nasze babcie i nasi dziadkowie pamiętają trudne czasy okupacji, potem komunizmu, o których najchętniej już nigdy nie chcieli by rozmawiać, warto słuchać tego co mają nam do przekazania, tego czym się chcą z nami podzielić i nie bać się pytać. Za kilka lat będziemy chcieli wiedzieć więcej gdy nasze dzieci zaczną zadawać pytania, ale wtedy może być już za późno.

Miłosz Wysocki

foto. wikipedia

Muzyka romska

W muzyce romskiej można wyodrębnić 5 obszarów muzycznych, z których każdy obejmuje inne obszary terytorialne. Każdy z nich cechuje własny styl i ramy.

Obszary te są rezultatem wzajemnego oddziaływania pomiędzy kulturą romską a dominującymi etnicznie społeczeństwami krajów na terytoriach których znaleźli się podczas swej wędrówki ze Wschodu na Zachód. Te obszary obejmują następujące tereny:

● **obszar wschodni:** od Azji Mniejszej do Półwyspu Anatolijsko – Armeńskiego (Turcja) i Afryki Północno – Wschodniej (Egipt),

● **obszar bałkański:** obejmuje Rumunię, była Jugosławię, Bułgarię i Grecję,

● **Europa Środkowa i Wschodnia:** tereny Węgier, Czech, Słowacji, Polski i Estonii z Rosją włącznie,

● **teren Morza Śródziemnego,** a w szczególności Hiszpania, Portugalia, południowa Francja i Włochy,

● **Europa Północna:** obejmuje ballady Kale i Romanichalów w Wielkiej Brytanii, jazz francuskich Manuszów, jazz Sintí oraz holenderskich i belgijskich Romów, swing niemieckich Sintí oraz pieśni (często religijne) fińskich Kale i szwedzkich Romów.

W każdym z wymienionych obszarów można wskazać style będące nie tylko pod wpływem kultury pochodzenia, lecz również będące skutkiem wydarzeń w ich życiu oraz ich ówczesnej sytuacji. Nieustanne wędrówki, brak stałego miejsca za-

i jej obszary terytorialne

mieszkania jest widoczne w wielu wariacjach muzycznych w postaci bogactwa i żywotności konstrukcji rytmicznych. Romowie zawsze używali muzyki do przekazywania swej kultury. Wynika to z jej bezpośredniej formy przekazu.

Jako naród pochodzący z Indii romscy muzycy lubią improwizować. Słuchacze tej muzyki są hipnotyzowani przez głos piosenkarzy i grę instrumentów, które przebiegają w powtarzający się sposób, nie dochodząc do finału. Romowie są w większości samoukami w dziedzinie i muzyki i wiele melodii jest przekazywanych ustnie z pokolenia na pokolenie. Tworzą oni muzykę zgodnie ze swymi zwyczajami, które ulegają pewnym przemianom w wyniku kontaktów z otoczeniem, jednakże nie zanikają. Muzyka, tak samo jak język pozwala Romom przetrwać we współczesnym świecie.

Należy całkowicie obalić twierdzenia mówiące, iż Romowie kopiują inne style muzyczne. To właśnie Romowie stworzyli następujące odmiany flamenco: Buleria, Martinete i Tango Extremeno. Jeśli mamy na myśli wypracowanie i stworzenie ram, to uczynili to oni w przypadku Werbunka i Czardasza. Natomiast jeżeli słowo twórczość rozumiemy jako adaptowanie już istniejących form, to właśnie europejscy muzycy przejęli wiele z muzyki romskiej. Można tu wymienić chociażby „Rapsodie Węgierskie” Liszta, „Tańce Węgierskie” Brahmsa i „Herdelezy” Bregovicia.

Muzyka romska wciąż jest „ukryta i niewidoczna” dla tych którzy nie patrzą na nią z punktu widzenia społeczności romskiej. Może być ona oceniana jedynie w ramach bliskiego związku ze społecznością romską, gdzie kultura, symbolika, magia, wspólnota

i zwyczaje panujące w rodzinie łączą się z życiem codziennym, określając je i podtrzymując.

Santino Spinelli
z ang. tłm. M. Babicki

Santino Spinelli, baro romano artysta muzyko, džinel pes pe romani muzyka džiasyr nikon butyr. Santino podeł kaj dre romani muzyka isy pañć vavir čhane kotyra. So jekħ isy vavire štetostyr pe sveto i so jekħ isy peskro stylo. Jekħto kotyr štetytko isy kotyr eastern (wschodnio): pełde Azja Tyknedyr, ke Phašwyspo Anatolijsko - Armeńsko (Turcja) i Afryka Northeastern (Północno - Wschodnio). Dujto kotyr isy kotyr bałkańsko, obleł Rumunia, Bułgaria, Grecja i phurane thema Jugosłaviakre. Tryto šteto isy Europa Maškratuni i Eastern, thema Hungary, Czechy, Słowacja, Polska i Heładytko. Čtarto kotyr to štety paš Pani Maškrephuviakry - Hiszpania, Portugalia, Italia i south Francja. Pañćto to Europa North (północno): Belgia, Sasy, Szwecja, Finlandia, Anglia, Holandia. Dre da pañć kotyra štetytko isy vavir čhani muzyka romani.

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Świdwińscy Romowie na rynku pracy

Od dnia 01 Listopada 2010 r. Związek Romów Polskich rozpoczął pracę nad realizacją kolejnego projektu w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Poddziałanie 1.3.1 Projekty na rzecz społeczności romskiej. Nowy projekt niosący pomoc Romom – tym razem ze Świdwina – nosi nazwę „Świdwińscy Romowie na rynku pracy”.

Wraz z przystąpieniem Polski do Unii Europejskiej zysaliśmy nowe narzędzia do poprawy sytuacji romskiej mniejszości etnicznej. Kilka lat funkcjonowania w ramach Wspólnoty Europejskiej pokazują, że unijne programy odgrywają istotną rolę w podnoszeniu stopnia edukacji, zatrudnienia i integracji społecznej Romów. Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007 – 2013 jest największym programem w historii Unii Europejskiej, który współfinansowany jest z Europejskiego Funduszu Społecznego. Głównym celem PO KL jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej, m.in. poprzez takie działania jak aktywizacja zawodowa, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa czy zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego. Właśnie takie działania cechują nasz nowy projekt w ramach „Komponentu romskiego”, czyli Poddziałania 1.3.1 *Projekty na rzecz społeczności romskiej* Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – *Świdwińscy Romowie na Rynku pracy*.

Głównym celem projektu jest aktywizacja zawodowa i społeczna 30 bezrobotnych Romów ze Świdwina, zarówno kobiet, jak i mężczyzn, prowadząca do podniesienia, bądź zmiany kwalifikacji zawodowych. W efekcie zwiększy to szansę świdwińskich Romów na zatrudnienie i jednocześnie wpłynie na zmniejszenie odsetka bezrobotnych kobiet i mężczyzn, - a co za tym idzie - zwiększy uczestnictwo Romów w życiu społecznym. Dzięki temu zmniejszy się wykluczenie społeczne i zawodo-

we świdwińskich Romów, a musimy pamiętać, że pomimo zachodzących zmian społeczno – ekonomicznych, Romowie nadal stanowią jedną z najbardziej narażonych na wykluczenie społeczne grup.

Romowie - nasza grupa docelowa

Jednym z największych dzisiejszych problemów Romów jest zbyt niskie wykształcenie, co przekłada się na małą konkurencyjność na rynku pracy. Jak wynika z badań przeprowadzonych dla potrzeb projektu świdwińscy Romowie są grupą najbardziej narażoną na wykluczenie społeczne w swoim mieście. Sami Romowie w wielu przypadkach nie potrafią zmienić swojej sytuacji życiowej, chociażby przez to, iż w dzisiejszych czasach koszty podnoszenia kwalifikacji nie są małe i zazwyczaj nie osiągalne dla Romów.

Obecnie na terenie miasta Świdwina mieszka ok. 150 Romów - większość z nich jest osobami długotrwale bezrobotnymi. Jedną z przyczyn tak niskiego wskaźnika zatrudnienia Romów jest brak nowoczesnych usług i instrumentów, wspierających zatrudnienie osób z niskim wykształceniem i o odmiennych wartościach kulturowych. W związku z taką sytuacją na świdwińskim rynku pracy 30 osób z terenu miasta zadeklarowało chęć uczestnictwa w kursach zawodowych i szkoleniach, co pomoże im w wejściu na rynek pracy.

Nasz projekt

Wychodząc naprzeciw potrzebom Romów ze Świdwina Związek Romów Polskich z siedzibą w Szczecinku napisał projekt umożliwiający im odbycie szkoleń i kursów podnoszących kwalifikacje. Jak to zwykle w życiu bywa, tak i tym razem również droga do osiągnięcia celu nie była łatwa. Po napisaniu projektu spełniającego wszelkie kryteria Władzy Wdrażającej Programy Europejskiej, uczestniczyliśmy w negocjacjach w celu ustalenia ostatecznej kwoty dofinansowania, pomimo tego że wniosek przeszedł weryfikację. Na szczęście wszystko zakończyło się pomyślnie i mogliśmy rozpocząć pracę przy projekcie.

Założeniem projektu jest zorganizowanie bezpłatnych kursów i szkoleń dla grupy 30 osób z mniejszości romskiej – Bergitka Roma, zamieszkałych na terenie miasta Świdwina. Są to Romowie, którzy chcą podnosić swoje kwalifikacje - osoby bezrobotne lub pracujące, które chcą się dalej szkolić i nabyć nowe kwalifikacje, jak również osoby już wykwalifikowane, ale o zdezaktualizowanych kwalifikacjach.

Projekt Świdwińscy Romowie na rynku pracy daje szansę na:

- poprawę życia rodzin romskich poprzez podnoszenie kwalifikacji zawodowych,
- nabycie umiejętności do aktywnego poszukiwania pracy,
- wyrównanie szans w dostępie do rynku pracy,

- udział w płatnych stażach zawodowych,
- wzrost wiary we własne możliwości i w odniesienie sukcesu na rynku pracy,
- kreowanie postaw takich jak motywacja, kreatywność, odporność, pozytywne podejście.

Romowie uczestniczący w projekcie będą mogli uczestniczyć w następujących kursach i szkoleniach:

- Szkolenie BHP (8 godz.)
- Szkolenie ABC przedsiębiorczości (15 godz.)
- Szkolenie Aktywne poszukiwanie pracy (16 godz.)
- Kurs komputerowy (80 godz. - dla wszystkich uczestników projektu)
- Kurs prawa jazdy kat. B
- Kurs na spawacza (140 godz.)
- Kurs na operatora wózków widłowych (67 godz.)
- Kurs na operatora żurawi przeładunkowych (36 godz.)
- Kurs wizażu i stylizacji paznokci (100 godz.)
- Kurs na kucharza (150 godz.)
- Kurs nowoczesny sprzedawca z obsługą kasy fiskalnej z fakturowaniem (50 godz.)
- Kurs krawiectwa (150 godz.)
- Kurs gospodyni domowa (80 godz.)

Szkolenia i kursy organizowane będą bezpłatnie przez wykwalifikowaną firmę szkoleniową. Uczestnicy otrzymają materiały szkoleniowe oraz poczęstunek w czasie szkolenia.

Aby zostać uczestnikiem szkolenia należy spełnić kilka warunków, najpierw należy wypełnić formularz zgłoszeniowy, który będzie dostępny na stronie internetowej www.romowie.com oraz w biurze projektu w Świdwinie. Do formularza należy dołączyć wszystkie wymagane dokumenty. Formularze należy składać w biurze projektu w Świdwinie. Ostateczny termin złożenia dokumentów upływa 31 grudnia 2010 r.

Dla grupy 10 najlepszych kursantów zorganizujemy płatne staże zawodowe.

Konferencja inauguracyjna projektu

Dnia 5 listopada 2010r. w Świdwinie miała miejsce konferencja inauguracyjna projektu *Świdwińscy Romowie na rynku pracy*. Konferencja odbyła się w Szko-

le Podstawowej nr 2 w Świdwinie i gościła wielu znamienitych gości, z władzami miasta i powiatu na czele. Wśród zgromadzonych gości byli m.in. Starosta Powiatu Świdwińskiego Mirosław Majka, Zastępca Burmistrza Miasta Świdwin Krzysztof Wasicionek, Przewodniczący Rady Miasta Roman Artyński oraz inni przedstawiciele władz samorządowych, a także dyrektorzy i kadra pedagogiczna świdwińskich szkół podstawowych.

Konferencja rozpoczęła się od przywitania i przemówień zgromadzonych gości. Następnie koordynator projektu Świdwińscy Romowie na rynku pracy zaprezentował charakterystykę projektu, w której przedstawił cele i założenia projektu oraz zakładane rezultaty i efekty tego zadania. Przedstawiono również grupę Romów, do której skierowany jest projekt. Zgromadzeni goście z zaciękawieniem słuchali odnośnie nowej inicjatywy mającej pomóc świdwińskim Romom. Przedstawiciele lokalnych władz, obecni na konferencji pozytywnie odnieśli się do nowego projektu Związku Romów Polskich i zapewniali o współpracy. Pozytywne nastawienie pokazali też sami Romowie zamieszkujący Świdwin. Świdwińscy Romowie, do których głównie zaadresowany jest ten projekt, wyrażali swoje zadowolenie, że w końcu będą mieli swoją szansę.

Warto zaznaczyć, że konferencja zbiegła się z uroczystościami na cześć Światowego Dnia Języka Romskiego, więc zgromadzeni goście mogli również wysłuchać referatu

Koordynator projektu Joanna Chojnacka oraz Asystent ds. wdrażania Jolanta Tumielewicz przed wejściem na konferencję inauguracyjną projektu *Świdwińscy Romowie na rynku pracy*.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Priorytet I

Zatrudnienie i Integracja społeczna

Działanie 1.3

Ogólnopolskie programy integracji i aktywizacji zawodowej

Poddziałanie 1.3.1

Projekty na rzecz społeczności romskiej

odnośnie mniejszości romskiej w Polsce, wierszy słynnej poetki romskiej Papuszy czy obejrzeć film prezentujący charakterystykę Romów w Polsce. Oczywiście nie mogło zabraknąć również romskiej muzyki i tańca, co zaprezentowały zespoły podczas programu artystycznego.

Człowiek – najlepsza inwestycja!

Projekt *Świdwińscy Romowie na rynku pracy* już ruszył! Daje on szansę zmiany na lepsze dla Romów, którzy widzą taką potrzebę. A że człowiek to najlepsza inwestycja mówi nawet hasło przewodnie Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, więc chyba nic nie trzeba do tego dawać.

M. Puszczkowska

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Romskie formy ewangelizacji

Romowie żyją obok nas. Spotykamy ich często. Tacy sami, a jednak inni. Na czym polega ta „inność”? Z jednej strony mają inne obyczaje, obrzędy, z drugiej tak jak polscy chrześcijanie otaczają kultem Matkę Boską.

Romowie są wyznawcami religii ludności, pośród której przebywają, stając się protestantami, muzułmanami, prawosławnymi czy katolikami.

Nieliczni wiedzą, że Romowie biorą udział w wielu pielgrzymkach, które są doskonałą formą ewangelizacji. Wyjątkowym kultem darzą Matkę Boską. Corocznie Romowie z całej Europy, np. z Polski, Francji, Włoch, Szwajcarii, Wielkiej Brytanii, Hiszpanii pielgrzymują do Groty w Lourdes.

Grota w Lourdes, fot. wikipedia

Pielgrzymi najpierw zatrzymują się na campingu za miastem, z którego wyrusza uroczysta procesja do bazyliki Matki Boskiej i do groty, gdzie w 1858 r. Bernadeta Soubirou miała widzenie. Najpierw idą księża, później orkiestra romska, następnie paru Romów niesie statuetkę Czarnej Madonny. Niosą także makietę wozu romskiego, piękne kwiaty, ogromne świece na ofiarę dla kościoła, które nieść musi dwóch mężczyzn. Pielgrzymi śpiewają po romsku święte pieśni. Kolejne dni to czas poświęcony na chrzty, śluby, msze za zmarłych przy polowym ołtarzu.

Romowie pielgrzymują także do sanktuariów w krajach zachodnich, takich jak: Romainville we Francji, Altenbergu koło Kolonii i Saragossy. Papież Paweł VI ukoronował w miejscowości Pomezia pod Rzymem drewnianą figurkę Matki Boskiej, która znajduje się w Romaniville. Owa figurka znana jako

Matka Boska Cygańska przedstawia kobietę o romskich rysach. Pielgrzymują do niej Romowie z wielu krajów.

Romowie z Meksyku mają w swoich domach przeważnie wizerunki Matki Boskiej z Gwadelupy. Ku jej czci odbywają się pielgrzymki, które przekształcają się w festyny i zabawy.

8 grudnia 1982 r. ks. Edmund Weśolek zainicjował ogólnopolską pielgrzymkę Romów do Częstochowy. Dzień ten jest poświęcony Matce Bożej Niepokolanej Poczęcia, którą wyznaczył patronką Romów. Pielgrzymka ta miała za zadanie zatrzeć różnice międzynarodowe w obliczu wspólnej modlitwy i świętego miejsca. Polska Madonna z Częstochowy jest bardzo znana wśród Romów europejskich. Obraz Częstochowskiej Madonny zawieszony wewnątrz wozu, często towarzyszył Romom koczującym w Polsce.

Wyżej wspomniany ksiądz zainicjował w 1984 r. regularnie w połowie września pielgrzymki Romów z północnej Polski do Rywałdu Królewskiego na Kujawach. Tam w miejscowym kościele Ojców Kapucynów znajduje się

Cygańska Madonna – ok. 1510, Tiziano Vecellio, fot. wikipedia

Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej

gotycka figurka Matki Boskiej zwanej Cygańskiej. Legenda głosi, iż Romka w podziękowaniu za wysłuchanie jej modlitwy o zdrowie dziecka, dała Matce Boskiej swe piękne warkocze, z których zrobione są peruczki na głowach Matki Boskiej i Dzieciątka.

Romowie pielgrzymują także do sanktuarium Matki Bożej Bolesnej z Limanowej. Co roku w połowie września do Łososiny Górnej zjeżdżają się Romowie z diecezji tarnowskiej oraz z sąsiednich, jak również ze Słowacji. Z Łososiny Górnej wędrują 6 km do Limanowej. W miejscowości tej odbywa się specjalna Msza św., w czasie której udziela się zbiorowo chrztów, bierzmowań, ślubów.

W połowie czerwca Romowie z Opolszczyzny pielgrzymują do sanktuarium na Górze św. Anny.

Romowie to społeczność taka jak my i powinniśmy ich traktować na równi z innymi narodowościami. Powinniśmy uczyć się tolerancji od Jana Pawła II, który potrafił pochylić się i pomodlić pod Ścianą Płaczu, w miejscach świętych dla Mahometów i Buddystów. Pamiętajmy, iż Jan Paweł II pielgrzymował także do innych krajów nie tylko chrześcijańskich. Ten wspaniały Człowiek szanował i kochał ludzi niezależnie od wyznawanej religii.

Nie odwracamy się od Romów, nie odrzucajemy ich tylko dlatego, że prowadzą inny tryb życia, mają inny kolor skóry. Docenmy w Romach głęboką religijność, szczególnie kult do Czarnej Madonny – ich Matki. Szanujmy w pełni ich odmienność i tradycję.

Dagmara Mrozowska
Romano Atmo

Z archiwum... ZRP

Zasoby archiwum Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Romów oraz Ofiar Holokaustu w Szczecinku

Tak jak wszystkie inne narody, tak również i Romowie dążą do zachowania pamięci o historii własnego narodu oraz swych przodków, jak również podtrzymywania poczucia własnej tożsamości narodowej, języka i kultury. W świecie XXI wieku i kultury masowej oraz wszechobecnych mediów elektronicznych nie wystarcza już pielegnowanie romskości w oparciu o tradycyjny przekaz międzypokoleniowy. Biorąc dodatkowo pod uwagę potrzebę walki z krzywdzącymi stereotypami i uogólnieniami, uznaliśmy w stowarzyszeniu za niezbędne gromadzenie wszelkich elementów artystycznych, literackich oraz historycznych dokumentów urzędowych odnoszących się do narodu romskiego. Realizacji ostatniego z wymienionych zadań służy archiwum Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Romów oraz Ofiar Holokaustu, który działa w ramach Związku Romów Polskich od roku 2001.

W chwili obecnej w posiadaniu Związku Romów Polskich znajduje się ponad 2.000 stron kserokopii dokumentów archiwalnych pozyskanych z Archiwów Państwowych oraz Oddziałów Instytutu Pamięci Narodowej na terenie całej Polski. Są one podzielone na teczki, którym odpowiada 240 sygnatur. W ciągu najbliższych kilku tygodni oczekiwane jest otrzymanie kopii około 600 stron kolejnych aktów, co oznacza że łączny stan zasobów Związku Romów przekroczy liczbę 3.000 stron. Pewna część kopii dokumentów archiwalnych dostępna jest jedynie w wersji elektronicznej w formie zdjęć. Przeważająca część archiwaliów dostępna jest w języku polskim, niemniej w archiwum ZRP znajduje się także ponad 200 stron kopii dostępnych w języku niemieckim oraz po łacinie. Zdecydowana większość dokumentów niemieckojęzycznych została przetłumaczona przez profesjonalnego tłumacza i jest dostępna w formie drukowanej wraz z kopiami aktów sporządzonych w języku pierwotnym.

Okres chronologiczny archiwaliów romskich w Szczecinku obejmuje dzieje ludności romskiej na ziemiach polskich od 2 poł. XVIII w. do począt-

ku lat 80 – tych XX w. Język oraz podmioty które sporządzały dane dokumenty są efektem różnej przynależności państwowej poszczególnych obszarów Polski, a także zmian w strukturze administracji omawianych terenów. W związku z powyższymi faktami wartość poznawcza posiadanych przez szczecinecki Instytut archiwaliów w kontekście prowadzenia badań na temat ludności romskiej jest więc bardzo duża.

Podstawowym celem posiadania wspomnianych kopii jest prowadzenie przez Instytut oraz osoby i podmioty z nim współpracujące badań w zakresie losów ludności romskiej na ziemiach polskich. Dokumenty te zawierają zarówno ogólne, jak i szczegółowe informacje na temat Romów obecnych na terytorium Polski. Można w nich znaleźć dane liczbowe dotyczące osób narodowości romskiej w poszczególnych jednostkach terytorialnych oraz ich migracji, jak również precyzyjne dane personalne wraz z opisami ich sytuacji życiowych, zawartymi w różnych aktach. Postawy władz różnego szczebla wobec Romów, postawy Romów wobec administracji oraz Romów wobec innych Romów są również bardzo

zróżnicowane i można w nich znaleźć zarówno nastroje całkowicie wrogie i niechętne, obejmujące złą propagandę czy niechęć do jakiegokolwiek współpracy, jak również oznaki troski, swego rodzaju współczucia oraz gotowości do zmian czy też obaw o własne bezpieczeństwo. Można tam również znaleźć próby dzielenia poszczególnych grup osób na lepsze i gorsze, jak również oznaki zazdrości, przypadki donosicielstwa czy też próby unikania odpowiedzialności.

Archiwum jest dostępne dla osób chcących z niego skorzystać w godzinach pracy Związku Romów Polskich czyli od 9.00 do 16.00. Korzystać można tylko na miejscu, a ponadto nie ma możliwości sporządzania kserokopii. Każda teczką zawiera ogólny opis swej zawartości. Istnieje możliwość zamawiania poszczególnych sygnatur na poszczególne dni drogą telefoniczną, e - mailową bądź listową ze sprecyzowaniem zagadnień bądź okresów chronologicznych interesujących badacza. W roku 2011 przewidziane jest pozyskanie kolejnych kopii archiwaliów.

Nadrzędnym celem działalności Instytutu Pamięci i Dziedzictwa Romów oraz Ofiar Holokaustu w Szczecinku oraz prowadzonego przez archiwum, jak i bibliotekę jest podtrzymywanie pamięci o dziejach ludności romskiej na ziemiach polskich w szczególności dla obecnego oraz przyszłych pokoleń Romów. Możliwość przeglądania w jednym miejscu tak wielu zapisów o losach ich przodków będzie dla wszystkich Romów niezależnie od ich wieku dużym ułatwieniem w poszukiwaniu informacji na temat swej społeczności. Głęboko wierzymy, iż przyczyni się to do ich poczucia dumy z kilkusetletniej historii swego narodu oraz wzmocni romską tożsamość.

M. Babicki

Kacik poezji romskiej

W ostatnim numerze mieli państwo okazję przeczytać kilka wierszy w naszym stałym dziale listów od czytelników. Jednak z uwagi na to, że przybywa do nas coraz więcej utworów poetyckich zainspirowanych kulturą romską, w tym numerze postanowiliśmy stworzyć kacik, w którym będziecie mogli znaleźć trochę poezji, pisanej przez Romów, o Romach czy też dla Romów. Wszystkich chcących podzielić się z nami swoją twórczością prosimy o nadsyłanie wierszy na adres naszej redakcji.

Najslawniejszą poetką romską jest Bronisława Wajs, znana jako Papusza. Jej imieniem nazwano konkurs poetycki, którego uczestnicy nadsyłają swoje utwory traktujące o Romach. Dzięki temu konkursowi możemy się przekonać jak wielu ludzi interesuje się środowiskiem romskim i jest nim zafascynowane na tyle, że tworzy tematyczne utwory. Jak powiedział Czesław Miłosz „Poezja to wzruszenie i powiew, który w trzech kropkach mieszka za przecinkiem.” Uтверdza nas w przekonaniu jak wiele emocji można zawrzeć w jednym zdaniu, słowie a nawet znaku interpunkcyjnym. Dla niektórych pisanie wierszy to swego rodzaju terapia, lekarstwo na zło świata. Uciekając w poezję uciekamy do lirycznego, ograniczonego tylko naszą wyobraźnią świata.

Poezja od dawien dawna była synonimem tego co wzniosłe i piękne, w mitologii greckiej ma nawet swoje własne muzy, które są symbolem piękna słowa, jego wagi, uniesienia, inspirują twórców, ich natchnieniem. Poezja potrafi sięgać do wnętrza duszy i wkładać się w jej najgłębsze zakamarki. Dzięki niej możemy wpaść w nostalgię czy też napawać się zadumą. Jak się okazuje, Romowie, ich wygląd, kultura czy zachowanie mogą być inspiracją do napisania pięknych utworów poetyckich. Czytając

je można wręcz poczuć zapach lasu, usłyszeć szmer szemrzającej rzeki i poczuć się jak taborowy wędrowiec.

Poezja wędrowała wraz z ludźmi przez wszystkie

epoki poczynając od starożytności. Wraz z czasem zmieniają się tematy utworów poetyckich, ale sama poezja wciąż pozostaje sztuką ponadczasową i wiecznie żywą.

Jerzy Ficowski, poeta, eseista, autor książek o tematyce romskiej powiedział: „Myślę, że wydeptałem w poezji jakieś własne ścieżki, po których nikt ze mną nie chodził. Czy one zarosną trawą, czy okażą się potrzebne, nie wiem.” Zgodnie ze słowami pana Jerzego zachęcamy i Was, naszych czytelników, abyście odnaleźli swoje poetyckie ścieżki, odkurzyli drzemiące na dnach szuflady zapomniane wiersze, czy też przelali na papier pomysły kłębiące się w Waszych głowach i przysłali je do nas. Oto kilka takich perełek.

A. Huczko

W taborze

*Na kolanach trzymam siostrę
kwiląca ptaszynę
czekamy aż matką
wywróży obiad
ojciec w żelazo zakurwa kwiaty
oddech rzeki otula konie i wóz
koleinowy szlak dotyka łąki
tam babką zbiera zdrowie
oddaje ciepło małej rączce
przytulam wiatr
śpiewem maluje chustę
ona zatrzyma lato
pozwoли rosnać w słońcu.*

Barbara Filipowska

Iskry

*Sypią się iskry z ogniską
Wiatr roznosi je wkoło,
Wraz z melodią czardasza
Bose stopy tańczą miarowo.
Kolorowe spódnice falują
Dłonie dzwonią bransoletami
Pukle włosów zasłaniają
twarze.*

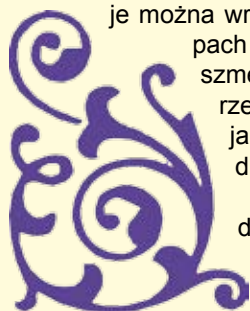
*To Cyganki kuszą tańcem
Burzą krew zakochanych serc,
Uwodzą gorącym spojrzeniem
Pieśnią miłości,
Ciała pożądaniem.
Dziś tańczą na scenach świata,
Rozślawiają swe pieśni urocze,
Dziękują Papuszy,
Że cygańską poezję –
Z mrocznych bezdroży
Wprowadziła Na słoneczne
pokoje.*

Anna Blacha

Samotność

*Czy wiesz Papuszo
Że, twoje proste słowa
Zabrzmiały niczym dzwon.
Pisałaś sama
Do nieznanym serc,
Mimo wylanych łez.
Zwykła Cyganeczką,
Nikomu nieznaną.
Przetarłaś szlaki
Nigdzie nie wyznaczone
Dla swego samotnego narodu.*

Anna Blacha

Edwardowi Dębickiemu...

Cygańska noc

Nocą krótką, lipcową
Księżyc po niebie wędrował.

Na wzgórzu nad schodami „Donikąd”
Stanął, urzeczony cygańską muzyką,
Której tony rzewne, łkaniem skrzypiec znajome,
Wiodły go w dół w amfiteatru stronę,
Gdzie cygańskie zespoły rozśpiewane, tańczące,
Dawały swój coroczny koncert.
A obok stały wozy kolorowe
Gotowe na hasło
Ruszyć zaraz za miasto,
W tę noc księżycową, krótką i jasną.

Księżyc z taborem ruszył.
Rozświetlił drogi do lasu
Gwieździe polarnej nakazał
Być jasnym drogowskazem
Dla tych wozów kolorowych,
W ręce konie zaprzężonych,
Koni niecierpliwie parszczących,
Wolności, przestrzeni spragnionych.

Irena Grabowska

PAPUSZY...

Zagubiona młodość

Jest taki park;
Jedyny, bo zaczarowany.
W nim lampy zaświeca księżyc.
Tam pod platanami
Wędruje zagubiona młodość
Pustymi alejkami.

Poprzez szmer wodospadu
Dźwięki pianina słycać,
Z restauracji na palach
Dobiega lekka i cicha,
Ponadczasowa, jakże znajoma,
Zagubionej młodości muzyką.

Papuszo

Otrzymałaś cudowny dar od losu,
wdarłszy się na skałę pięknej Kalijopy
odcisnęłaś znak, jak Jan z Czarnolasu
on – polskiej, Ty cygańskiej stopy.

Umiałaś patrzeć i widzieć, jak stokrotka –
wiosenny kwiatek – rozchyła płatki,
jak kwitną kączenie na mokrej łące,
słyszałaś śpiewy ptaków, które wiją gniazda.

Do snu kołysały cię skrzypiące wozy,
słowiką trele – nocnego śpiewaka,
czuwały chmury gasząc poświatę księżycy,
rosą zmywałaś senne zjawy z oczu.

Wtopiłaś się w magię cygańskiego świata,
poznałaś ukryte w dłoni wyroki tajemne,
ale twoje cygańskie serce nie wiedziało,
że wspięłaś się na szczyty greckiego Parnasu.

Nikt nie powiedział, ale serce przeczuwało,
że stworzysz i śpiewasz słowa przepiękne.
poezję zamknęłaś w zeszytcie, ołówkiem pisaną
nie da świata, cygańskiej rodzinie w podzięce.

Pisałaś pod dyktando wichru i burzy,
słońca promieni, księżycy nocą,
budzącego się dnia z Jutrzenką,
pod niebem z gwiazdami i tęczą.

To jedyni nauczyciele, wspaniali!
Podarunku losu nie zmarnowałaś.
Przestrzeń bez granic i paszportu –
Twoją uczelnią – po linie horyzontu.

Anna Blacha

Jesiennym, pustym parkiem
Idzie spóźniony przechodzień.
Szuką dawnej miłości;
Przychodzi niezmiennie, co dzień.
Mijają się w ciemnych alejkach
Młodość, miłość, przechodzień.

Irena Grabowska

Nietypowe Świąteczne psychoty

Święta Bożego Narodzenia są tylko raz w roku. Często na takie świąteczne biesiadowanie udajemy się do rodziny – do rodziców, babci, cioci. Bywa jednak i tak, że to my chcemy zabłysnąć i zapraszamy rodzinę do siebie. Staramy się wówczas, aby nasz stół wyglądał w tym czasie inaczej, odświętniej. Również dania jakie się w tym czasie pojawiają są z reguły wykwintniejsze. Warto na ten czas przygotować coś naprawdę smacznego. Dlatego też w tym numerze proponujemy Państwu naprawdę popisowe dania. Jesteśmy pewni, że ucieszą wszystkie podniebienia.

Świąteczny exclusive, czyli nadziewany indyk

- mały indyk (najlepiej do 5-6 kg)
- sól
- przyprawa do drobiu (rodzaj według uznania)
- 3 gałązki rozmarynu
- 300 ml bulionu drobiowego
- 1 kostka masła

Nadzienie:

- 1 duża cebula
- 1 kg pieczarek
- 2 łodygi selera naciowego
- 2 wątróbki z indyka
- sól, pieprz
- pół łyżeczki słodkiej czerwonej papryki
- 2 szklanki grzanek
- natka pietruszki
- roztrzepane jajko

Indyka czyścimy i dokładnie myjemy, zwłaszcza w środku. Całego (także wewnątrz) nacieramy solą, a następnie przyprawą do drobiu. Mięso odkładamy na bok i przygotowujemy farsz. W tym celu cebulę obieramy, kroimy w kostkę i podsmażamy na 3 łyżkach masła. Pieczarki myjemy, mielimy maszynką przez grube sitko i dodajemy do zeszlonej cebuli. Całość podsmażamy do momentu, aż z pieczarek całkowicie wyparuje woda. Po podsmażeniu pieczarki ostudzić.

W międzyczasie siekamy drobnutko wątróbkę oraz seler naciowy. Przygotowujemy także grzanki, które wykonuje się bardzo prosto. Wystarczy pokrojony w kostkę chleb (najlepiej czerstwy) zrumienić na rozgrzanej i lekko natłuszczonej patelni. Wszystkie te składniki dodajemy do pieczarek. Przyprawiamy solą, pieprzem, papryką, a na końcu dodajemy pietruszkę i jajko. Całość delikatnie mieszamy.

Indyka nadziewamy farszem i dokładnie spinamy bądź zszywamy. Całego smarujemy połową masła, która nam została. Układamy na natłuszczonej blasze plecami do góry, obok mięsa układamy gałązki rozmarynu. Wszystko wkładamy do nagrzanego do 160°C piekarnika. Resztę masła topimy, mieszamy z bulionem i co 20 minut polewamy tym indyka. Po półtorej godziny obracamy indyka na plecy. Pieczemy dalej nie zapominając o tym, aby co 20 minut polewać mięso wytworzonym podczas pieczenia sosem.

Pamiętajmy o tym, iż indyka piecze się średnio 15 minut na każde pół kilograma mięsa. Więc jeżeli nasz indyk waży 6 kg, będziemy go piec przez około 3 godziny.

Upieczonego indyka wyciągamy z piekarnika i zawijamy na 20 minut w folię aluminiową. Dzięki temu mięso jeszcze „dochodzi” nie tracąc nic wilgotności. Gotowego indyka wykładamy na duży półmisek. Można obłożyć ziemniaczkami lub pieczarkami. Doskonałym dodatkiem do tego mięsa będą też smażone czerwone borówki.

Złocista Golonka

- 2 golonki (każda po około pół kilograma)
- 3 marchewki
- 2 pietruszki
- 1 mały seler
- ok. 3 litry wody

Przyprawy:

- kilka liści laurowych
- ziele angielskie
- sól, pieprz

Sos :

- 0,5 szklanki piwa
- 1 łyżka miodu
- 1 łyżka oleju

Wodę zagotować, dodać obrane i umyte warzywa oraz przyprawy. Następnie dodać golonki. Wszystko razem gotować około dwóch godzin.

W międzyczasie przygotowujemy sos, którego wykonanie jest dziecinnie proste. Wystarczy wszystkie składniki, czyli piwo, miód i olej dokładnie ze sobą wymieszać.

Obgotowane golonki przekładamy na natłuszczoną blaszkę, smarujemy połową przygotowanego sosu i wkładamy do piekarnika nagrzanego do 200°C. Po około 15 minutach ponownie polewamy mięso pozostałą częścią sosu i pieczemy do zarumienienia.

Upieczone mięso układamy na talerz, podajemy z ziemniakami lub z kluskami. Chrzan, musztarda oraz bukiet surówek będą doskonałym uzupełnieniem dania.

A na deser... metrowiec

Ciasto:

- 16 łyżeczek oleju
- 16 łyżeczek wody
- 8 jaj
- 2 szklanki cukru
- 3 szklanki mąki
- 4 łyżeczki proszku do pieczenia
- 2 łyżki kakao
- polewa czekoladowa

Krem:

- kostka masła
- 3 szklanki mleka
- 8 łyżek cukru
- 8 łyżek mąki
- budyń

Jaja rozbić, żółtka oddzielić od białek, białka ubić w osobnym naczyniu na sztywną pianę. Żółtka utrzeć z cukrem, olejem i wodą, dodać mąkę, proszek do pieczenia, a na końcu ubitą z białek pianę. Tak przygotowane ciasto podzielić na dwie równe części. Do jednej dodać kakao. Powstają wtedy dwie masy, jasna i ciemna. Masę wylać do dwóch, najlepiej jednakowych blaszek i piec ok. 40 min w temperaturze ok. 200°C.

Ugotować gęsty budyń, ostudzić. Zimny budyń zmiksować z masłem, następnie dodać resztę składników i jeszcze raz wszystko dokładnie zmiksować.

Upieczone ciasto pokroić na około 1 – centymetrowej grubości plastry, smarować kremem i naprzemiennie sklejać, kładąc raz ciemny, a raz jasny plaster ciasta. Gotowe ciasto poleć polewą czekoladową. Pozostawić na minimum godzinę w chłodnym miejscu.

Gotowe ciasto najlepiej kroić pod ukosem, uzyskamy wtedy atrakcyjniejszy wygląd.

NoWości ydawnicze

Tym razem w nowościach wydawniczych mamy do zaprezentowania dwie pozycje wydane w tym roku przez Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

O złote pióro Papuszy

Pierwsza z nich to zbiór utworów poetyckich nadesłanych w roku 2009 w ramach II Międzynarodowego Konkursu Poezji Romskiej im. Papuszy „O złote pióro Papuszy”. Konkurs ten organizowany jest już od trzech lat, a w bieżącym roku przypada setna rocznica urodzin słynnej poetki romskiej Bronisławy Wajs, znanej powszechnie jako Papusza. Tematyką konkursową są inspiracje kulturą, tradycją i historią romską. Uczestnicy konkursu mieli możliwość nadsyłania swoich prac od 1 września 2009 roku do 31 marca 2010. Ideą konkursu jest integracja kulturowa oraz stworzenie możliwości zapoznania się z dorobkiem kulturowym Romów, możliwość kontaktu uczestników z różnych społeczności oraz wzajemne przenikanie się kultur, postaw i wartości. Swoje utwory na-

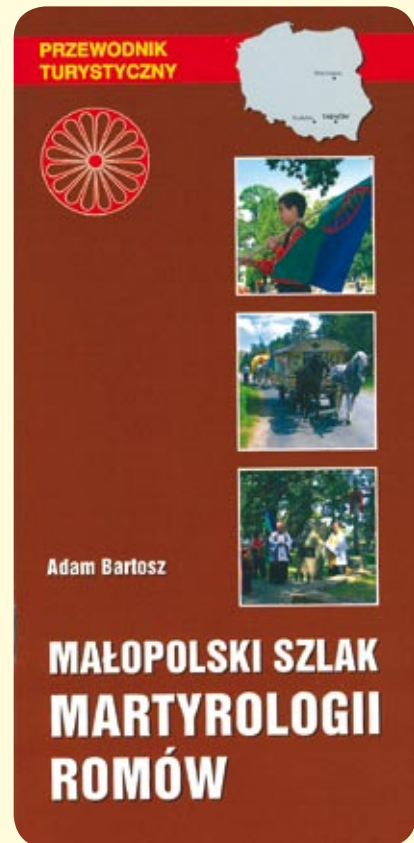
desłało 79 uczestników pochodzących z Polski, Niemiec, Rumunii, a nawet Macedonii i Indii. Łącznie do konkursu stanęło 206 utworów.

Zbiór podzielony jest na dwie części, jedna z nich zawiera utwory w języku romskim, a druga polskim. Znajdziemy tam utwory poetyckie nagrodzone głównymi nagrodami, a także te, które zostały wyróżnione przez jury. Laureatką pierwszego miejsca Złotego Pióra Papuszy i nagrodę w wysokości 800 złotych zdobyła Halina Bohuta-Stapel za wiersz „Tożsamość”. W kategorii język romski zwyciężyła Luminita Mihai Cioabă za zestaw swoich wierszy. W jury zasiadali między innymi Karol Parno Gierliński, Marcel Courthiade, Anna Szałapak i Józef Baran.

Pozycja ta została wydana pod redakcją Adama Bartosza z funduszy MSWiA w ramach Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce.

Małopolski Szlak Martyrologii Romów

Kolejne wydanie tarnowskiego muzeum to przewodnik turystyczny „Małopolski szlak martyrologii Romów” także redagowany przez Adama Bartosza. Jest to pierwsza tego typu pozycja na rynku polskim. Przewodnik opisuje wszystkie miejsca w Polsce, w których dokonywano mordów na Romach. Jest to kolejno: Bełżec, Jagiella-Niechciałki, Łódź, Nowodwór/Ułęż, Tarnów, Bielcza, Borzęcin Dolny, Szczurowa, Żabno i Oświęcim. Uwzględniono w tym w szczególności trasę jaką przemierza rokrocznie Tabor Pamięci Romów, który po raz pierwszy wyruszył spod tarnowskiego muzeum w roku 1996. Tabor wędruje drogami Małopolski odwiedzając miejsca związane z martyrologią romską, zatrzymu-

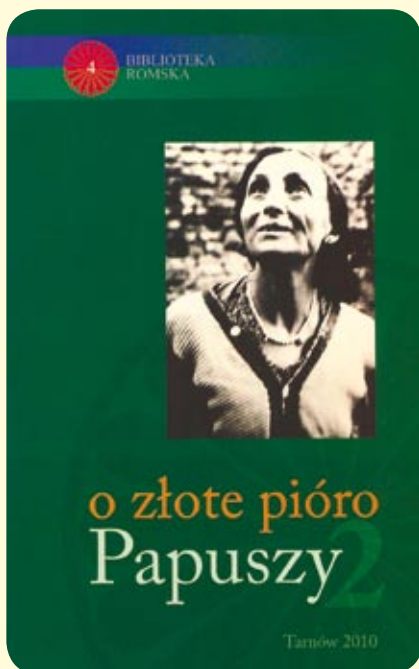
jąc się także przy pomnikach upamiętniających los polskich Żydów i Polaków chrześcijan.

Przewodnik zawiera mapę Małopolski z wyznaczonymi miejscami martyrologii Romów i drogami dojazdu do nich, a także jest okraszony dużą ilością zdjęć przedstawiających miejsca upamiętniające zamordowanych, wystawy im poświęcone oraz miejsca kaźni. Na samym końcu przewodnika zostały umieszczone godziny otwarcia poszczególnych oddziałów Muzeum Okręgowego w Tarnowie.

Projekt zrealizowano ze środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w ramach Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce.

A. Huczko

Čhon pať čhon
vydžian neve pustika
Romendyr. Dre da nu-
mero sykavas duj neve pustika kaj
vydyja Muzeum ando Tarnów. Dre
jekhto pustik isy poezja sai isy
kerdy pe konkurso Papuszakro.
Isy adoj poezja dre romanes i dre
gadžikani čhib. Vavir pustik syka-
veť šety kaj Sasy zamarenys Ro-
men dre dujto svetytko maryben.
Sykado isy adoj drom savesa tra-
deť so berś Taboro Rypyrybnytko
Romengro. So duj pustika vydyne
isys pať funduszy MSWiA Progra-
mostyr Romenge dre Polska.

HOROSKOP

Baran (21.03 – 20.04)

Powodzenie ważnych spraw zależy będzie od twojego wewnętrznego nastawienia. Mniej będzie w tym miesiącu niespodzianek i nieoczekiwanych propozycji, a większość zadań i wątpliwości dotyczyć będzie spraw, jakie rozpoczęły się w poprzednich miesiącach. Jeśli się uprzesz i będziesz walczył o swoje sprawy, masz wielką szansę na zwycięstwo. Będziesz w dobrej formie, ale twój nastrój będzie się często zmieniał. Możesz marudzić i wycofywać się z niektórych obietnic, a także kierować różnymi uprzedzeniami. Jesień nie sprzyja ryzykownym sportom, szczególnie uprawianym na wilgotnym jesiennym powietrzu. W rywalizacji z silniejszymi od siebie możesz posunąć się za daleko i narazić z tego powodu na kontuzję. Samotne Barany zaczną aktywnie poszukiwać kogoś, kto będzie towarzyszył im przez jesiennie miesiące. Barany w stałych związkach poświęcą więcej czasu i uwagi kochanej osobie. Będziecie chcieli nadrobić każdą straconą minutę. Możecie też stać się o wiele bardziej niż zwykle zazdrośni! Zastanów się też, w jaki sposób mógłbyś zdobyć więcej pieniędzy. Położenie Słońca sprzyja udanym operacjom finansowym. Jeśli ubiegasz się o pożyczkę lub kredyt, to cierpliwie wyszukuj najlepsze oferty i negocjuj procenty.

Byk (21.04-21.05)

Poczujesz przypływ życiowej energii. Wszystko to, co opóźniało się i komplikowało, nagle ruszy do przodu. Możesz nawet odnieść wrażenie, że nie nadążasz za nowymi propozycjami i sprawami, jakie trzeba przedyskutować z innymi ludźmi. Pojawi się więcej przyjaciół i więcej współpracowników, którzy będą chcieli poznać twoje opinie i przekonać cię do swoich planów. Bądź jednak ostrożny, bo cały szum i pośpiech może zmęczyć cię, a nawet być powodem różnych sporów. Samotne Byki będą cieszyć się powodzeniem. Okazji do flirtów i randek nie powinno w tym miesiącu zabraknąć. Będziecie jednak zwracać większą uwagę na to, czy ewentualny partner nadaje się do dłuższego związku. Byki w stałych związkach czują, że miłosne sprawy zmierzają w dobrym kierunku, choć mogą być trochę zazdrosne o przyjaciół lub znajomych partnera. Nie uda ci się umknąć przed wzrokiem szefa, postaraj się więc pracować tak, aby nikt nie miał ci zbyt wiele do zarzucenia. Czeka cię teraz więcej obowiązków związanych z pomaganiem innym lub zastępowaniem osób, których z różnych powodów nie ma w pracy. Możesz stać się popularny jako osoba życzliwa i uczynna. Miesiąc wyjątkowo sprzyja negocjacjom, szkoleniom i pracy z bezpośrednim kontaktem z ludźmi.

Bliźnięta (22.05-22.06)

W tym miesiącu postanowisz stać się pracowity i obowiązkowy. Przypomnisz sobie o zaległościach, wypiszesz wszystkie sprawy. Postaraj się, aby twoje zamierzenia były realne. Inaczej wpadniesz w panikę lub obiecasz coś, z czego trudno się będzie wywiązać i wypłacać. Zaczyniesz bardziej interesować się swoim zdrowiem i samopoczuciem. Przypomnisz sobie o zaległych badaniach, a nawet odwiedzisz lekarza. Popatrzyś krytycznym wzrokiem na swój wygląd, zrobisz listę dietetycznych grzechów. Zaczyniesz czytać pisma o zdrowiu, zainteresujesz się witaminami i zdrowe kosmetyki. Samotne Bliźnięta będą bardzo krytyczne w stosunku do swojej urody i talentów. Możesz nawet wycofać się z jakiejś relacji z powodu kompleksów lub plotek, jakie usłyszysz od niezbyt życzliwej osoby. Bliźnięta w stałych związkach dojdą do wniosku, że pewne zachowania bliskiej osoby wcale się im nie podobają. Możesz stać się nerwowym i złościć się z powodów, których nawet nie zauważałeś poprzednio. Zapowiada się ważny miesiąc. Jowisz znalazł się w kwinkunsie do twojego znaku, co przez cały rok sprzyja zyskom i materialnemu powodzeniu. Jednak już teraz powinieneś zastanowić się, co przyniesie ci dochód, a z czego lepiej zrezygnować.

Rak (23.06-22.07)

Przed tobą udany miesiąc. Depresja w tym roku ci nie grozi. Trudne sprawy powoli zaczną układać się po twojej myśli, wrogowie znajdą sobie innych przeciwników, a przyjaciele wreszcie spełnią obietnice, jakie ci kiedyś złożyli. Poczujesz, że łapiesz wiatr w żagle i wreszcie szczęście ci sprzyja. Słońce sprawi, że natkniesz się na mniej przeszkód i trudności. Będziesz w dobrej formie. Spaceruj, ćwicz i dbaj o kondycję. To, co teraz zrobisz dobrego dla swojego zdrowia i organizmu, będzie procentować przez następne zimowe miesiące. Samotne Raki mają szansę nawiązać intrygujące znajomości. Raki w stałych związkach będą w dobrym humorze. Miesiąc sprzyja wyjaśnianiu partnerskich nieporozumień. Teraz łatwiej osiągniecie porozumienie, zdecydujecie się na wspólne inwestycje czy też podejmiecie słuszne decyzje. Nowe pomysły będą się opłacać. Możesz otrzymać propozycję zajęcia się nowym projektem lub sprawą, z jaką jeszcze nie miałeś do czynienia. Bądź odważny, bo zdołasz szybko opanować nowe umiejętności.

Lew (23.07-23.08)

Kwadratura Słońca sprawi, że staniesz się spokojniejszy i bardziej skoncentrowany na prywatnych sprawach. Od hałaśliwych znajomych i wyczerpujących spotkań będziesz trzymał się z daleka. Poczucie bezpieczeństwa okaże się ważniejsze niż dyskusje o ambitnych planach, które dotyczą przyszłości. Planety mogą osłabić twoją kondycję. Powinieneś więcej odpoczywać, dobrze się odżywiać i nie przesadzać z ambitnym planem ćwiczeń. Ty też masz prawo czuć się zmęczony, nie wymagaj więc od siebie zbyt wiele. Samotne Lwy staną się bardziej niż zwykle skromne, a nawet nieśmiałe. Do nowych znajomości podejdziecie z ostrożnością. Lwy w stałych

związkach będą w bardzo dobrym nastroju. Rodzinne i miłosne sprawy będą biegle spokojnym i przyjaznym rytmem. Nie dajcie się tylko wciągnąć w różne sąsiedzkie konflikty, a ominą was nieporozumienia i kłopoty. Czeka cię więcej zwyczajnych obowiązków, a mniej okazji do błyskotliwych sukcesów i szybkich zwycięstw. Być może będziesz kogoś zastępować lub staniesz się prawą ręką szefa.

Panna (24.08-23.09)

Położenie Słońca sprawi, że z wielką szybkością będziesz się uczyć i poznawać coraz to nowe osoby. Czas sprzyja znaczącym sukcesom, szczególnie jeśli twoja praca polega na komunikowaniu i spotykaniu się z ludźmi. W tym miesiącu doskonale udadzą się podróże, nawet tylko weekendowe. Wykorzystaj zaproszenia i wybierz się do krewnych lub przyjaciół, których dawno nie widziałeś. Pozytywnej energii nie powinno ci zabraknąć. Będziesz ruchliwy, pewny siebie. Może być ci nawet trudno usiedzieć za biurkiem lub w ławce. Postaraj się uprawiać sport lub chociaż spacerować. Samotne Panny mają szansę zawrzeć wiele znajomości. Interesować cię będą jednak tylko te osoby, które mają coś ciekawego do powiedzenia. Panny w stałych związkach będą cieszyć się urokami życia we dwoje. Będziesz troszczyć się o ukochaną osobę i bardziej niż dotychczas przejmiesz się jej zawodowymi kłopotami. Sprawy zawodowe wysuną się na pierwszy plan i będą głównym tematem twoich rozmów. Jeśli będziesz osobiście pilnować ważnych spraw, to nie tylko zyskasz nowe umiejętności, ale także zdobędziesz dodatkowe pieniądze.

Waga (24.09-23.10)

Czeka cię spokojniejszy, ale udany miesiąc. Znajdziesz wreszcie czas, aby w spokoju przemyśleć wydarzenia, jakie miały miejsce w ostatnich tygodniach. Odróżnisz sprawy ważne od tych, którymi wcale nie warto się zajmować. Uporządkujesz swoje sprawy i znajdziesz dobre rozwiązanie problemów. Szczęście ci sprzyja, choć od ryzykownych spraw będziesz trzymać się z daleka. Będziesz w dobrej formie, choć możesz czuć się bardziej senny i spokojny niż w poprzednich miesiącach. Na długie spacery czy forsowne ćwiczenia trudno będzie ci namówić. Samotne Wagi mogą poznać kogoś interesującego w podróży lub nawet sklepie. Wagi w stałych związkach mają przed sobą spokojniejszy miesiąc. Planety sprzyjają wspólnym rozrywkom i rodzinnym sprawom. Możliwe są też większe zakupy, związane z domem lub inwestycjami. Jeśli starasz się o pożyczkę w banku, to zdołasz wynegocjować korzystne oprocentowanie.

Skorpion (24.10-22.11)

Czeka cię bardzo ważny miesiąc. Zastanów się, co ważnego wydarzyło się w tym roku i co udało ci się do tej pory zrealizować. Teraz rozpoczyna się dla ciebie nowy planetarny okres, w którym będziesz miał możliwość wykorzystania wszystkich swoich umiejętności i zalety. Miesiąc sprzyja nowym pomysłom i ambitnym planom. Nie przejmuj się tym, co mówią inni i słuchaj swojej intuicji. Poczujesz wielki przyływ życiowej energii. Powodów do smutku będzie mniej, a ty sam z optymizmem popatrzysz w przyszłość. Wykorzystaj planetarną aurę i na dobry początek spraw sobie jakąś przyjemność. Samotnym Skorpionom nie powinno zabraknąć nowych wielbicieli. Skorpiony w stałych związkach zapragną teraz otoczyć się luksusem i w spokoju cieszyć się swoim szczęściem. Przystaniesz zajmować się tym, co nie jest aż tak ważne i będziesz domagał się, aby wszyscy szanowali twój czas i zapal. Jeśli okaże się, że czas z czegoś zrezygnować, to zrób to bez żalu.

Strzelec (23.11-21.12)

W tym miesiącu będziesz porządkował swoje sprawy. Przypomnisz sobie o różnych zaległościach, postanowisz jeszcze raz przedyskutować swój udział w różnych przedsięwzięciach. Choć będziesz miał dobry humor, to możesz też mieć więcej niż w poprzednich miesiącach wątpliwości. Potrzebujesz więcej odpoczynku i snu. Twoja odporność będzie teraz mniejsza, dbaj więc aby się nie zaziębić. Daj sobie trochę wolnego od domowych obowiązków! Samotnym Strzelcom trudno będzie zdecydować się, czego chcą od innych ludzi. Wasz nastrój będzie się często zmieniał. Strzelce w stałych związkach będą rozmyślać o idealnej miłości. Możecie poczuć się smutni i przygnębieni z byle powodu. Poczujesz się trochę zmęczony ciągłą bieganiną i coraz to nowymi sprawami. Nadmiar wrażeń i zawodowych atrakcji zacznie cię nawet trochę irytować. Zapragniesz odpocząć od rywalizacji i stresów. Trudno będzie ci skoncentrować się na nudnych i wymagających precyzji zajęciach. Zwolnij i w spokoju przemyśl kierunek, w jakim zmierza twoja kariera.

Koziorożec (22.12-20.01)

Zapragniesz porzucić nudne obowiązki. Zainwestuj w coś zupełnie nowego i zaskakującego! To najlepszy czas, aby dokładnie przyjrzeć się swoim planom na przyszłość. Będziesz teraz w dobrym nastroju i żadne przeciwności nie wydadzą ci się straszne. Samotność wyda ci się teraz najgorszą karą na świecie. Zapragniesz czuć się potrzebny, rozumiany i lubiany. Dla zdobycia czyjejś sympatii gotowy będziesz nawet do wyrzeczeń. Samotnym Koziorożcom nuda nie grozi. Na towarzyskich spotkaniach bacznie rozglądaj się dookoła. Koziorożce w stałych związkach staną się teraz bardziej opiekuńcze i skłonne do okazywania swoich emocji. Postaraj się unikać ostrych dyskusji i konfliktów, bo twoja ugodowość może zachęcić nieprzyjaciół do ataku. W pracy schodź z drogi wojowniczym osobom, bo możesz stać się celem ich ataków. Nie dopuść do tego, aby twoja opinia osoby cierpliwej i rozsądnej została nadszarpnięta przez niepotrzebne utarczki słowne.

Wodnik (21.01-18.02)

Czeka cię pracowity miesiąc. Nie pozwolisz, aby ktokolwiek wykorzystywał twoje dobre serce i zaciesz się wspinac się po szczeblach kariery. Staniesz się teraz bardziej niż zwykle wymagający i niecierpliwy. Postanowisz uporządkować swoje sprawy i nie będziesz litować się nad osobami, które czymś ci zawiniły. W pracy zabierzesz się za ważne projekty i nie zrezygnujesz z tego, co ci się należy. Będziesz w dobrej formie, ale powinieneś zadbać o swoje nerwy. Postaraj się codziennie choćby przez kwadrans zająć czymś, co lubisz i co pozwala ci odpocząć. Samotne Wodniki będą raczej śnić o awansie, a nie o romantycznej randce.

Jednak to właśnie w pracy możecie spotkać kogoś, z kim łączyć was będą wspólne zainteresowania. Wodniki w stałych związkach mogą nagle stać się zazdrosne o partnera. Kwadratura Słońca i opozycja Marsa mogą przynieść ci zamieszanie w sprawach zawodowych. Nie poddawaj się trudnościom i walcz, a osiągniesz wymarzony sukces.

Ryby (19.02-20.03)

W tym miesiącu poczujesz się potrzebny, doceniany i lubiany. Planety sprzyjają łagodzeniu konfliktów i omawianiu spornych spraw. Będziesz pełen energii, a to, co sobie zaplanujesz powinno wreszcie się udać. Nie warto marnować energii na spory i roztrząsanie towarzyskich afer. Nabierzesz optymizmu, a twoje działania cechować będzie większy rozmach. Będziesz w doskonałym nastroju. Jeśli będziesz dbać o siebie, to z łatwością unikniesz grypy. Sprzyja ci szczęście w podróży, chętnie będziesz jeździł samochodem, a jeśli nie masz prawa jazdy, to postanowisz zapisać się na kurs. Wszystko to, co dodaje człowiekowi niezależności i wolności od innych ludzi wyda ci się kuszące i warte nauczenia się. Samotnym Rybom szczęście będzie sprzyjać, staniesz się bardziej zdecydowany i pewny siebie. Ryby w stałych związkach będą mogły cieszyć się sympatyczną atmosferą. Ryby będą w tym miesiącu dokładne i przedsiębiorcze. Zapragniesz cieszyć się uznaniem i energicznie zabierzesz się za nadrobienie służbowych zaległości. Twoja ambicja i wymagania zaskoczą współpracowników.

Prenumerata Romano Atmo na 2011 rok

I nazwa odbiorcy Z w i a z e k R o m ó w P o l s k i c h		II nazwa odbiorcy 7 8 + 4 0 0 S z c z e c i n e k u l . W y s z y Ń s k i e g o 3 2		III nazwa odbiorcy 0 8 8 9 3 5 0 0 0 9 1 3 0 0 2 5 8 3 2 0 0 0 0 6 0		IV kwota i symbol W P P L N 4 2 , 0 0		V kwota i symbol 4 2 , 0 0	
I nazwa odbiorcy Z w i a z e k R o m ó w P o l s k i c h									
II nazwa odbiorcy 7 8 + 4 0 0 S z c z e c i n e k u l . W y s z y Ń s k i e g o 3 2									
III nazwa odbiorcy 0 8 8 9 3 5 0 0 0 9 1 3 0 0 2 5 8 3 2 0 0 0 0 6 0									
IV kwota i symbol W P P L N 4 2 , 0 0									
V kwota i symbol 4 2 , 0 0									
VI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
VII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
VIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
IX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
X kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XL kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
XLIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
L kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LVIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXX kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXXI kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIII kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXIV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXV kwota i symbol 4 2 , 0 0									
LXXXXXXXVI kwota									

Związek Romów Polskich

